

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie



Bakalářská práce

Proměna etnické identity Sámů ve Finsku

Anna Vozárová

© 2017 ČZU v Praze

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Anna Vozárová

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Proměna etnické identity Sámů ve Finsku

Název anglicky

Transformation of the ethnic identity of the Sami in Finland

Cíle práce

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v příslušné literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

- * Jaké jsou hlavní prvky etnické identity Sámů?
- * Jak se národnostně odlišují od prostředí, ve kterém žijí?
- * Jak se mění jejich etnická identita z dlouhodobého hlediska?

Metodika

Práce bude vycházet především z výsledků střednědobého terénního výzkumu a materiálu získaného z lokalit, kde žije laponská menšina. Důraz se bude klást především na kvalitativní metody navazující na sekundární (hlavně statistické) údaje. Data využitá v této práci pocházejí z terénního výzkumu realizovaného v severním Finsku, částečně ze studia pramenné literatury a dokumentů. Podstanou roli v neposlední řadě sehrála i analýza tradičních i nových médií včetně internetu, zvukových záznamů a také dokumentárních filmů.

Doporučený rozsah práce

cca 50 stran

Klíčová slova

etnicita, etnická identita, Sámové, Finsko, Laponsko, kultura, Sápmi

Doporučené zdroje informací

EDITED BY LÉO-PAUL DANA, Robert B. Anderson. International Handbook of Research on Indigenous Entrepreneurship. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2007. ISBN 9781781952641.
GELLNER, Ernest (Arnošt). Národy a nacionalismus. Praha: Hrůšbal, 1993. ISBN 9788090089297.
JENTOFT, Svein, Henry. MINDE a Ragnar NILSEN. Indigenous peoples: resource management and global rights. Delft: Eburon, 2003. ISBN 905166978X.
LEHTOLA, Veli-Pekka. The Sámi people: traditions in transition. Rev. 2nd ed. Fairbanks: University of Alaska Press, c2004. ISBN 9781889963754.
STEFAN GO SSLING AND JOHAN HULTMAN. Ecotourism in Scandinavia lessons in theory and practice. Wallingford: CABI, 2006. ISBN 9781845931377.
ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace. Praha: SLON, 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0.
THOMAS W. SIMON. Ethnic identity and minority protection: designation, discrimination, and brutalization. Lanham, Md: Lexington Books, 2012. ISBN 0739149806.

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 9. 2. 2017

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 20. 2. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 14. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Proměna etnické identity Sámů ve Finsku“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15. 3. 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu práce doc. Ing. PhDr. Petru Kokaislovi, Ph.D, za jeho pomoc při tvorbě této bakalářské práce a možnost podílet se na zkoumání etnických menšin v rámci projektu Pestrá Evropa.

Poděkování patří aj kulturnímu centru Sajos za ochotu a pomoc při realizování terénního výzkumu ve finském Laponsku a všem respondentům, bez kterých by práce nemohla vzniknout.

Mimo jiné chci poděkovat aj mojí rodině a přátelům za podporu.

Proměna etnické identity Sámů ve Finsku

Transformation of the ethnic identity of the Sami in Finland

Souhrn

Cílem bakalářské práce je zjistit hlavní znaky etnické identity Sámů ve Finsku, vymezit národnostní rozdíly od finského prostředí a následně práce zkoumá změnu etnické identity na základě politických, sociálně-ekonomických, kulturních a enviromentálních vlivů. Důraz je přitom kladen na současný stav sámské kultury a její modifikace, které byly způsobeny prvky na podporu její atraktivity pro turisty, globalizaci, urbanizaci, asimilaci či globálním oteplováním.

Práce je podpořena střednědobým výzkumem z oblasti Sápmi ve Finsku ve městě Inari a jeho okolí. Toto prostředí je významným střediskem Sámů ve Finsku, především se zde nachází kulturní centrum Sajos, které slouží k podpoře a rozvoji sámské kultury, a také je i místem, kde sídlí sámský parlament, vzdělávací institut, knihovna a archivní materiály.

Prostřednictvím pozorování, semistrukturovaných rozhovoru a studia dokumentů je analyzován vývoj sámské kultury a změny etnické identity z dlouhodobého hlediska až po současný stav.

Klíčová slova: etnicita, etnická identita, Sámové, Finsko, Laponsko, kultura, Sápmi

Summary

The aim of the thesis is to determine the main features of the ethnic identity of the Sami in Finland, define national differences from the Finnish environment and then work explores the changing ethnic identity based on political, socio-economic, cultural and environmental influences. Emphasis is placed on the status of Sami culture and its modifications caused by the elements in support of its attractiveness to tourists, globalization, urbanization, assimilation or global warming.

It is supported by medium-term research around Finnish Sápmi in Inari and its surroundings. This environment is an important centre for Sami in Finland, especially there is a cultural centre Sajos, which serves to support and develop the Sami culture, and is also the seat of the Sami Parliament, an educational institute, library and archival materials.

Through observation, semi-structured interviews and document study analyses the development of Sami culture and ethnic identity changes over the long term to the current situation.

Keywords: ethnicity, ethnic identity, Sami people, Finland, Lapland, culture, Sápmi

Obsah

1.	ÚVOD A CÍL PRÁCE	10
2.	LITERÁRNÍ REŠERŠE	12
3.	METODOLOGIE	14
4.	TEORETICKÁ ČÁST	17
4.1.	Etnická skupina, identita, kulturní dědictví, etnický turismus a etnopolitika	17
4.2.	Globalizace, urbanizace a asimilace	19
4.3.	Národ a nacionalismus	21
5.	HLAVNÍ ZNAKY ETNICKÉ IDENTITY SÁMŮ VE FINSKU	22
5.1.	Laponci a Laponsko	22
5.2.	Jazyk	23
5.3.	Původ a historie	24
5.4.	Způsob života a klima	27
5.5.	Kultura a náboženství	29
6.	SÁMOVÉ A MAJORITNÍ SPOLEČNOST	32
6.1.	Právo na samosprávu a Sámský parlament	32
6.2.	Reindeer parlament	34
6.3.	Vzdělávací systém	35
6.4.	Právo na vlastnictví půdy a využívání jazyka	40
7.	PŘEMĚNY ETNICKÉ IDENTITY SÁMŮ	42
7.1.	Kulturní	42
7.1.1.	Etnický turismus	42
7.2.	Sociálně-ekonomické	47
7.2.1.	Globalizace	47
7.2.2.	Urbanizace	48

7.2.3.	Asimilace	49
7.3.	Enviromentální	50
7.3.1.	Globální oteplování	50
8.	ZÁVĚR	52
9.	SEZNAM LITERATURY	55
10.	SEZNAM MAP, OBRÁZKŮ A TABULEK	58

1. Úvod a cíl práce

Ochrana etnické identity menšin je stále více diskutovaným a vyvíjejícím se tématem. Postupná eliminace bariér vzájemných předsudků a akceptace existence minoritních skupin a jejich práv vytváří předpoklady k bezkonfliktnímu soužití ve společnosti.

„Příroda oplývá rostlinami a živočichy. Na světě je mnoho různých jazyků a kultur. My, Sámové, vnímáme sebe jako součást přírody.“ (Nils-Aslak Valkeapää)

Sámové, jediní původní obyvatelé Evropy, v současnosti obývají severní části zemí Norska, Švédska, Finska a poloostrova Kola v Rusku, nazývanou Sápmi. V České republice jsou známí spíše pod označením Laponci, který je ale politicky nekorektní a hanlivý. Stejně název Laponsko je mezinárodně nahrazen pojmem Sápmi, což je teritoriální území Sámů, ale ve Finsku je pro toto území zažitý název Lappi.

Tradice Sámů se vyvíjely po stovky let v rámci úzkého propojení s přírodou a krajinou, kde ústřední význam měl zejména chov sobů. V minulosti byly Sámové utlačovaný národ a zachování jejich etnické identity a kultury se nepřikládal žádný význam. V současnosti se jejich pravomoci a postavení v rámci jednotlivých zemí radikálně změnilo. Chov sobů má pořád silný symbolický význam v sámské kultuře, provádí se částečně v tradičním stylu chovu, ale částečně se musel adaptovat i na tržní hospodářství užíváním sněžných skútrů, nákladních aut a vrtulníků, jejichž cílem je ve velkém měřítku zvýšit potravinářskou výrobu. Tržně orientovaný chov sobů a moderní restrukturalizace vyžaduje rozsáhlé oblasti a méně pastýřů a tím klesá počet Sámů, který pracují v tomto průmyslu. Na základě toho si mnozí Sámové našli nové zaměstnání a cestovní ruch je často viděn jako jedna z možností, i když to není jediná alternativa. Z hlediska podnikání v cestovním ruchu největší potenciál je u menších chovů s dlouhodobou tradicí turismu. Moderní podnikatelé, kteří chtějí rozvíjet turismus, jsou v pokušení přizpůsobit původní tradice atraktivitě trhu na zvýšení turistické poptávky.

„Důležitým rysem cestovního ruchu je, že často vyžaduje vytvoření obrazu, který umožňuje turistům rozpoznat atraktivitu věci. To se může týkat měst, zemí, Disneylandu nebo i etnické skupiny.“ (Kjell Olsen)

Když se cestovní ruch setkává s kulturou, může to vyvolat pozitivní i negativní dopady v cílové oblasti. Rozvoj cestovního ruchu v sámské společnosti je často aktem udržování rovnováhy mezi komercí a úspěchem na jedné straně a nadměrnou komercializací a kulturní deformací na straně druhé. To znamená, že Sámové vidí cestovní ruch jako příležitost pro průmyslový a kulturní rozvoj, ale sledují tento vývoj s ostražitostí. Nová forma etnického turismu zahrnuje jízdu na saních se soby, návštěvu sámského kempu a ochutnávku tradičních jídel za poslechu tradičního zpěvu. Tyto turistické produkty jsou postaveny na místní tradice, ale zabaleny do moderního vybavení zkonstruováno pro globální turisty.

Táto práce se zabývá hlavně Sámy žijícími ve Finsku, konstrukci jejich etnické identity, způsobem, jak se odlišují od prostředí, ve kterém žijí a následně zkoumá, jak se mění jejich etnická identita z dlouhodobého hlediska prostřednictvím různých vlivů. Dlouhodobost v práci je ohraničena od minulosti až po současný stav kultury.

S měnící se etnickou identitou souvisí hlavně globalizace, urbanizace, asimilace a etnický turismus, v případě Sámů má určitý význam aj globální oteplování. V rámci stávajícího turistického ruchu se práce zaměřuje na to, zda turistický průmysl modifikuje identitu Sámů na základě vlastních cílů, aby přilákal více zájmu a turistů.

Hlavním cílem práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v příslušné literatuře odpověď na výzkumnou otázku a podotázky:

- * Jaké jsou hlavní prvky etnické identity Sámů?
- * Jak se Sámové odlišují od majoritní společnosti, se kterou žijí? (Finové)
- * Jak se mění etnická identita Sámů z dlouhodobého hlediska?

2. Literární rešerše

Následující kapitola shrnuje významné poznatky, publikace a výzkumy, které byly v rámci etnické menšiny Samův zrealizovány, jakož i literaturu, která vysvětluje základní pojmy, které budou v práci využívány.

V roce 2007 se fotografka Erika Larsen začala věnovat projektu, ve kterém zkoumá dvě sámské rodiny pastevců sobů – jednu v Gällivare ve Švédsku a jednu v Kautokeino v Norsku. V rámci svého výzkumu se rozhodla strávit čtyři roky v domácnosti jednotlivých rodin, kde jim pomáhala při práci, aby lépe pochopila jejich každodenní způsob života. Její kniha, *Sami – Walking with Reindeer*, publikovaná v roce 2013, zkoumá symbiotický vztah mezi Sámy a životním prostředím. Její příběhy se objevily na mezinárodní úrovni v publikacích, jako je Time, Newsweek, Geo, Reader 's Digest a DU Magazin.

Kniha *Saamelaisten kansanopetuksen ja koulunkäynnin historia Suomessa* je komplexní práce zabývající se historií sámských škol a postavením Sámů v rámci vzdělávání ve finském školském systému. Články knihy jsou založeny na archivních a referenčních materiálech, jakož i ze zkušeností Sámů a pedagogů. Mezi diskutovanými tématy patří způsob, jakým se měnila finská vzdělávací politika od asimilace až do revitalizace jejich jazyka a kultury. Kniha obsahuje články od dvaceti sedmi přispěvatelů, kteří se specializují na výchovu a vzdělávání.

Veli-Pekka Lehtola, potomek Sámů, který pochází z Inari v severním Finsku, je profesorem sámské kultury v Giellagas institutu na univerzitě v Oulu ve Finsku. Jako výzkumník se specializuje jak na historii Sámů, tak na Laponsko a moderní umění. V roce 2004 vydal knihu *The Sámi People – Traditions in Transition*. Toto dílo poskytuje zasvěcený pohled na to, jak Sámové propojili tradici, moderní dobu a vliv moderní společnosti na jejich životní styl. Lehtola představuje přehled historie, přes vznik etnického původu až po vzestup národních států ve Skandinávii a Rusku během pozdního středověku. Kniha je umocněna fotografiemi, mapami a dokumenty, které usnadňují představu o tomto etniku. Vydal třináct knih a téměř sto vědeckých článků ve finštině, sámštině i angličtině.

Cestovatel a publicista Václav Marek je jedním z nejvýznamnějších českých odborníků na Sámy. Svě znalosti nabral hlavně ze zkušenosti s autentickou kulturou Samů, když strávil jistý čas v Laponsku. Zabýval se především jejich náboženstvím a mytologií, z čehož vyplývá i jeho významné dílo *Staré laponské náboženství*. Tato kniha porovnává a argumentuje poznatky od misionářů a etnografů s jeho vlastními zážitky, čímž chtěl upozornit na kulturní unikát a na nebezpečí jeho zániku. Z hlediska významnosti tak vzniklo komplexní dílo i po odborné stránce.

Vendula Hingarová, Alexandra Hubáčková a Michal Kovář jsou autory publikace *Sámové – jazyk, literatura a společnost*, které představuje ucelené dílo ke studiu Samů. Na základě mezinárodní spolupráce se kniha věnuje hlavně tomu, co všechno Sámové jako etnikum dosáhly za poslední roky v Norsku, Švédsku, Finsku a Rusku, jako i vývoji jejich etnické identity.

Viken ve svém článku *From Sami nomadism to global tourism* z roku 1996 tvrdí, že měnící se společenské struktury vedly také k novým vzorům v rekreačním průmyslu. Rozvoj cestovního ruchu v Laponsku sleduje mezinárodní trendy, spojuje etnický a přírodní turismus bok po boku s pokročilými technologiemi. Porovnávají například marketing a komercializaci sámské kultury v Norsku a Finsku, kde se Norsko angažuje méně. Finský turistický průmysl spojuje kulturu Samů s ostatními kulturami, kde vytváří hybridní produkt pro návštěvníky – koncept Santa Clause ve městě Rovaniemi.

Dokument s názvem *Suomi tuli Saamenmaahan* (Když se Finsko setkala se Sápmi) vydaný v roce 2011, zahrnuje rozhovory a příběhy lidí, kteří prošli procesem asimilace a tím procesem změny jejich etnické identity. Sámské děti musely čelit zcela novému prostředí, mnozí byli dokonce šikanováni svými finskými spolužáky. Kolize s finským způsobem života byl šok pro celou sámskou kulturu, když ještě nebyly respektovány jako původní obyvatelstvo a neměli žádné jazyková práva. Děti Samů byly poslány do internátních škol, kde jim nebylo dovoleno mluvit svou mateřštinou ani ve svém volném čase. Mnoho Samů vyjádřilo, že se cítili utlačováni Finy.

3. Metodologie

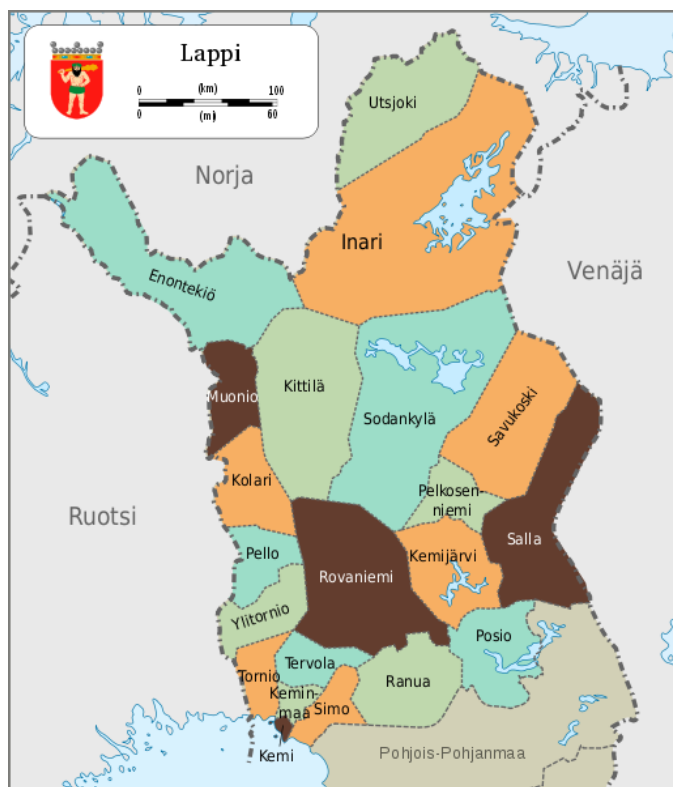
Práce je zpracována na základě kvalitativního přístupu k technikám sběru dat, kterými jsou studium dokumentů a v rámci terénního výzkumu pozorování, narativní rozhovory a semistrukturované rozhovory s výzkumným vzorkem obyvatelstva.

Data využitá v této práci pocházejí z terénního výzkumu realizovaného v severním Finsku, částečně ze studia pramenné literatury a dokumentů. Podstatnou roli v neposlední řadě sehrála i analýza tradičních i nových médií včetně internetu, zvukových záznamů a také dokumentárních filmů.

Postup při kvalitativním výzkume se určuje až v průběhu vlastního výzkumného procesu, což ale neznamená, že se při něm postupuje bez uvážení. Nepřípravený a neuvážený postup může vést k neúspěchu celého projektu. Terénní výzkum vyžaduje přípravu projektu a nápadu, což zahrnuje téma a výzkumné otázky. Ke každé otázce je třeba vyhledat příslušnou literaturu a během studia materiálů otázky upřesnit a určit rámcová pravidla, na základě, kterých bude vybrána téma zkoumána. Kromě výběru techniky sběru dat a způsobu výběru zkoumaného vzorku je také třeba uvažovat nad charakterem záznamu. Při další přípravě je nezbytné a oprávněné věnovat se i etickým pravidlům výzkumu. Je povinností seznámit dobrovolných účastníků na výzkumu s nejen pozitivním přínosem výzkumu ale také získat souhlas na zpracování a publikaci dat, popřípadě je upozornit i na možná rizika. (Majerová, 2006, 70)

Na vymezení si hlavních znaků etnické identity Sámů ve Finsku bylo třeba se seznámit s prostředím, ve kterém se dané etnikum nachází. Hlubšímu seznámení se s tématem výrazně pomohl semestrální studijní pobyt na University of Helsinki ve Finsku a následný terénní výzkum ve městě Inari a jeho okolí, který proběhl v rámci projektu Pestrá Evropa pod záštitou České zemědělské univerzity v Praze. Dostupnost studijních materiálů jakož i kurzů a odborníků zabývajících se danou problematikou výrazně napomohla v procese přípravy na terénní výzkum a umožnila zpracovat autentické informace, které by bylo za běžných podmínek složitější získat. Právě výběr výzkumné oblasti vycházel z konzultací a rad pedagogů, což bylo později polehčujícím prvkem. Ve vybrané oblasti se nachází jak kulturní centrum Sajos, které je zároveň sídlem sámského parlamentu, tak i sámské muzeum SIIDA, kde se mimo permanentní exhibice sámské kultury a informací o přírodních podmínkách v Sápmi, konají přednášky a promítají naučné dokumenty. Před

vycestováním byly kontaktovány příslušné instituce, které výrazně dopomohly ke střetnutí se sámským etnikem. Bylo složité nefigurovat jako turista a získat autentickou zkušenost, protože Sámové a jejich kultura jsou součástí turismu ve finském Sápmi.



Mapa 1- území Sápmi ve Finsku, [online]. [cit. 2017-03-12],
Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Map_of_Lapland,_Finland-fi.svg

Využita byla i síť couchsurfing.com, která slouží hlavně sociálně aktivním cestovatelům, aby kromě poznatků z nového místa získali i určitou formu ubytování a průvodce v jednom za symbolický poplatek nebo pozornost. V tomto případě byla kontaktována osoba velmi nápomocná nejen při hledání ubytování ale i v poskytnutí informací ohledně sámského etnika, nakolik se daná osoba věnuje turismu ve městě Kaamanen, zaměřeného na psí spřežení a v dané oblasti se vyskytuje osm měsíců do roku.

Za pomoci kulturního centra byla kontaktována rodina Sámů, která se věnuje jako chovu stáda sobů a podnikání, tak i publikaci, vzdělávání a reprezentování v rámci udržování a propagace sámské kultury. Prostřednictvím pozorování, kde je badatel patrný, je výhodou možnost klást účastníkům situační otázky po celou dobu pozorování. Technika pozorování byla rozšiřována o semistrukturované rozhovory, kdy jsou zachyceny nejen

různé způsoby jednání účastníků ale i motivy a názory, což je později potřeba pro důslednou analýzu.

Řízený rozhovor má pevně strukturovaný rámec, což u tohoto typu výzkumu má spíše negativní než pozitivní efekt. Opakem je narativní rozhovor, kdy je účastníkovi umožněno volné převyprávění svého života a důležitých momentů v něm. Následně je možné se účastníka dotázat doplňující informace a tím ho znovu motivovat ve vyprávění. Dodatečné otázky je třeba formulovat tak, aby byly skutečně získána ta data, která jsou pro daný výzkum potřebná. Je nutné si z uvedených poznatků dělat poznámky o pozorovaných skutečnostech co nejdříve a zpracovat je jako podrobné terénní zápisky, co znamená vést si výzkumný deník. Záznam dat z pozorování má důležitou funkci pro následující kvalitativní analýzu a interpretaci. (Majerová, 2006, 95)

4. Teoretická část

4.1. Etnická skupina, identita, kulturní dědictví, etnický turismus a etnopolitika

Etnická skupina je kategorie lidí, kteří se navzájem identifikují na základě podobnosti, jakými jsou rod, jazyk, kultura či národnostní zkušenosti. Etnický původ je často dědičný stav založen na společnosti, v níž člověk žije. Příslušnost k etnické skupině má tendenci být definována společným kulturním dědictvím, předky, původem mýtu, historií, vlastí, jazykem nebo dialektem, také symbolickými systémy, jakými jsou náboženství, mytologie a rituály, kuchyně, styl oblékání, umění a fyzický vzhled. (Šatava, 2009, 17)

Etnická identita je rámec, ve kterém jednotlivci identifikují, vědomě či nevědomě, těch, s nimiž mají společnou vazbu, na základě společných tradic, hodnot a přesvědčení. Etnický původ je důležitým tématem i v oblasti studia cestovního ruchu, protože prostupuje různými aspekty turistického průmyslu. Tento termín se dá považovat za komplexní, protože se jeho politické a sociální pojetí překrývá. Termín **etnický turismus** poprvé použil Smith (1977, 4), který jej definuje jako formu cestovního ruchu, který byl na trh uveden jako jedinečné tradice a zvyky původního obyvatelstva a etnických skupin. Mezi etnické turistické aktivity patří návštěva vesnic etnických menšin, jejich příbytků, akcí a festivalů, kde se mimo jiné prezentuje ukázka tradičního tance nebo obřadů, ochutnávka tradičního jídla či nakupování rukodělných výrobků a suvenýrů.

Existují různé přístupy učenců používajících koncept etnika v oblasti cestovního ruchu. Graburn (1976, 23) popisuje vztahy mezi identitou, etnickým turismem a etnickým uměním, kde považuje etnicitu jako konstruovanou identitu ve světě, kde komunikace, vzdělání, a cestování jsou chápány jako zásadní pro získávání znalostí a přístupu k ostatním kulturám. Tvrdí, že oživení nebo posílení určitých tradic v dané společnosti může posílit pocit etnické identity pro tuto komunitu, zejména v době, kdy se cítí být ohrožena. Na to navazuje MacCannell (1992, 38) s pojmem zkonstruována etnicita nebo identita vyrobená pro turisty, kde se zabývá strategiemi jako izolovat společnost před napadením nebo od vlivů jiných kultur. Konstrukce identity vždy začíná pohledem druhé strany, využíváním srovnávací metody. (Lanfant, 1995, 14) Podle jiných badatelů, etnický

turismus může být platformou pro etnické skupiny na sebe prezentování a také prostředkem na upozornění s důrazem na svou historii a kulturu. Navíc může pomoci při ochraně ohroženého menšinového dědictví a při etnické revitalizaci. Etnický cestovní ruch je také chápán jako nástroj na podporu sebeuvědomění a vyzvednutí hrdosti mezi místními lidmi, čímž dochází k posílení hodnoty místní identity. (MacCannell, 1973, 40)

V současné společnosti se s **kulturním dědictvím** často zachází jako s komoditou, a to zejména v oblasti cestovního ruchu (Graham, 2000, 19). Někteří argumentují, že turismus spojený s kulturním dědictvím je odlišný od etnického turismu především v povaze a pohledu, který je pro turistu vytvářen. Turismus v souvislosti s kulturním dědictvím je zaměřen více na místo, historii a zvyky, etnický turismus se zaměřuje spíše na lidi a exotické subjekty. (Berkin, 2009, 36) Hitchcock a King uznali potíže při vymezení pojmu kulturního dědictví, ve svých teoriích se přiklánějí k tvrzení, že jde především o hmotné prvky z minulosti, které jsou prezentovány a znovu předloženy v přítomnosti (2003, 1). Dále argumentují, že tato definice se vztahuje nejen na hmotnou kulturu, ale i na tradiční způsob života. Cestovní ruch propojený s kulturním dědictvím zahrnuje rekonstrukci některých hledisek společné tradice a historie, které definují oblast, událost nebo místo, z čehož vyplývá, že turismus kulturního dědictví může zahrnovat etnický turismus, ale ne naopak (Berkin, 2009, 37). Teoretický rozdíl mezi turismem kulturního dědictví a etnickým turismem je rozhodující zejména v aspektu, který vykonává kontrolu nad tím, jak je kultura předložena turistickému pohledu (Pori, 2003, 54). Přestože oba pojmy zahrnují modifikace kultury menšinové komunity, v etnickém cestovním ruchu může nastat situace, kdy samotné etnikum ztrácí kontrolu nad prezentací své identity na základě administrativní síly, působící nad nimi, které musí podléhat nejčastěji z ekonomického hlediska. (Boyd, 2000, 47; Foster, 2013, 12) Kromě pozitivního přínosu, který s sebou přináší turistická politika státu, ve kterém se dané etnikum nachází, tak má stát tendenci nepřímým způsobem modifikovat nebo mít rozhodující autoritou při prezentování kulturního dědictví v domácím prostředí i na zahraničním trhu. (Hitchcock, King, 2003, 3)

Etnopolitika je pojem, který je možno charakterizovat jako šíření etnické ideologie do kulturního pojetí prostřednictvím politiky. Tento termín jako první do vědecké roviny zavedl v 60. letech 20. století profesor historie a politických věd na Kolumbijské univerzitě Jacob Rothschild, který etnopolitiku definuje jako proces založený na „*mobilizaci etnicity* z

psychologické, sociální či kulturní úrovně na úroveň politického nástroje používaného za účelem změny či posílení systému strukturálních nerovností mezi etnickými kategoriemi. Etnopolitika zdůrazňuje, ideologizuje, modifikuje a někdy prakticky (znovu) vytváří etnické skupiny, které jsou jejím prostřednictvím mobilizovány“ (Rothschild, 2000, 25) Tento proces tedy znamená, že šíření etnické kultury se začíná institucionalizovat a tím nabývat konkrétní podoby dosahování určitých společných cílů pro danou etnickou skupinu. Jde v podstatě o přesouvání specifických znaků etnika do úrovně, kdy se snaží prostřednictvím etnických elit dosáhnout moc a případně ekonomický profit. Etnopolitiku tedy můžeme shrnout jako obecný pojem, který se vztahuje na všechny typy politiky mezi etnickými subjekty. Je hodnotově neutrální a ve své podstatě napomáhá empirické analýzy rozdělení moci a procesů. (Karlklins, 1994, 18).

4.2. Globalizace, urbanizace a asimilace

Pojem **globalizace** je možné definovat jako proces, prostřednictvím kterého určitá oblast zájmu nabývá mezinárodní vliv a rozměr a tím se dostává do mezinárodního kontextu. Častokrát se tento termín velmi mylně spojuje jen s globalizací ekonomiky, ale je důležité podotknout, že kromě hospodářství zasahuje i do oblastí jako je politika, kultura či životní prostředí. Vzhledem k aktuální situaci ve světě, která ukazuje přítomnost globalizace již v téměř každé sféře, se zkoumání tohoto předmětu v rámci globálních studií stále více prohlubuje a vytváří se tak stále nové teorie, názory a kritika, která se snaží lépe porozumět a vysvětlit jevy, které s sebou globalizace přináší. Odborné pohledy vědecké obce se především liší v pojetí důsledků, které jsou spojeny se stoupající globalizací. Jedním z příkladů pozitivního stanoviska je definice Mikuláše Pichaniče, podle kterého *„je globalizace světovým procesem, který činí svět, jeho ekonomické systémy, jeho národní společnosti více uniformním, více integrovaným a více na sobě závislým.“ (Pichanič, 2004, 11)* Na základě této charakteristiky je podstatné vyzvednout fakt, že globalizace s sebou přináší vzájemnou závislost mezi aktéry, stejně silnějšími a slabšími, což zároveň znamená menší riziko konfliktu, protože narušení jednoho subjektu znamená poškození druhého. Globalizace tedy svým způsobem přispívá k rozvoji a udržování mírových vztahů na mezinárodní úrovni. Samozřejmě, kromě kladných postojů se objevují i ty, které globalizaci vnímají více negativně, či dokonce odmítavě. Mezi představitelů takové

perspektivy patří mimo jiné i George Soros, který globalizaci nazývá dílem tržních fundamentalistů a zároveň konstatuje, že soukromý kapitál a trhy sice bohatství vytvářejí, ale nepodílejí se na sociálních potřebách nebo ochraně životního prostředí. Dále také zdůrazňuje, že globalizace je více náchylná na krize, které nejvíce postihují právě rozvojové ekonomiky a chudých lidí. (Soros, 2002, 29)

Jak je možné vidět, pozitivní nebo negativní prvky globalizace se především spojují s jejím vnímáním přes kapitál, ale kromě tohoto ekonomického pojetí, je nejmarkantnější pozorovat vliv globalizace na kulturu. **Kulturní globalizace** se projevuje hlavně sbližováním kulturních rozdílností a sdílením mravních a sociálních hodnot. Kulturní odlišnosti se přestávají chápat jako překážka a jsou naopak vnímány jako přínos ke společnému budování funkční multikulturní společnosti, která koncipuje rozmanitost jako prospěšnou a tím vytváří prostor pro seberealizaci bez diskriminace. I když tento jev má ve většině případů pozitivní dopad na společnost, objevují se případy, kdy je propagování globální kultury příliš rychlé a nepromyšlené a tím může narazit na odpor a neochotu společnosti akceptovat jiné než své tradiční a kulturní hodnoty. Jedním z nejviditelnějších projevů globalizace je také světové šíření stejných spotřebních preferencí, které můžeme vidět v oblastech jako je stravování, odívání, což má v konečném důsledku vliv na životní styl a tím i na jeho kulturní transformaci. (Pichanič, 2002, 13).

Pojem **urbanizace** je pojmem geografickým a patří mezi nejrychleji se rozvíjející globální jevy současnosti. Co se týče teoretického vymezení tohoto termínu, je možné ho chápat ze tří hledisek. První pojetí je demografické, které se často používá jako obecná charakteristika urbanizace, a to jako proces při kterém dochází ke zvyšování koncentrace obyvatelstva míst. Města se stávají sídlem většiny obyvatel dané lokality a tím se do popředí dostává urbanizovaná společnost. Druhým způsobem je pohled ekonomický, který urbanizaci vysvětluje jako přechod od agrární společnosti k industriální, tedy chápe ji jako industrializaci. Ve městech se koncentruje průmysl a kapitál a tím dochází ke strukturální změně společnosti. Třetí vysvětlení urbanizace se zaměřuje na město jako ústřední pojem a chápe ho jako centrum sociálních změn, protože se podílí na transformaci lidských postojů, zvyků a hodnot. (Johnston a kol. 2000, 14)

Asimilace se obecně definována jako přizpůsobení se určitému jevu. Tento termín se používá ve více oborech, ale nejčastěji se spojuje právě s etnickou problematikou. V tomto případě se asimilace chápe jako proces, během kterého dochází k interakci skupin s

různým etnickým a kulturním pozadím na stejném území, která po určité době soužití způsobuje soudržnost a koexistenci na úrovni národní existence. (Alba, Nee, 1997, 828)

4.3. Národ a nacionalismus

V některých případech, zejména týkajících se mezinárodní migrace, nebo koloniální expanze, je etnický původ spojen se státní příslušností. Antropologové a historici, Ernest Gellner a Benedict Anderson, v návaznosti na modernistické pojetí etnicity vidí **národy** a **nacionalismus** jako rozvíjející se vzestupem moderního státního systému. (Gellner, 2006, 34; Anderson, 2006, 60)

Terminologie pojmu **národ** je častokrát předmětem mnoha diskusí, protože mnoho odborníků se v jeho vymezení liší. Renomovaný britský sociolog definuje národ jako pojmenovanou lidskou populaci, která sdílí historické území, společné mýty a historické vzpomínky, širokou veřejnou kulturu, společné hospodářství a společná právní založená práva a povinnosti pro všechny její členy. (Smith, 2004, 40).

Nacionalismus je možné na jedné straně chápat jako politický princip, který se opírá o tvrzení, že politická a národní jednotka by měla být v souladu. Dále se dá nacionalismus charakterizovat jako postoj, nebo jako hnutí. Při postoji jde v podstatě o jakýsi pocit hněvu, který vzniká jako narušení určité zásady, nebo naopak jako pocit uspokojení, který vzniká při jeho naplnění. Při chápání nacionalismu jako hnutí je jeho hnací silou právě výše zmíněný postojový princip. (Gellner, 2006, 34).

5. Hlavní znaky etnické identity Sámů ve Finsku

5.1. Laponci a Laponsko

Sámové sú v české terminologii známější spíše pod pojmenováním Laponci nebo Lopaři, co se v rámci antropologické terminologie považuje za hanlivé pojmenování, protože byly takto nazýváni národy, které se je snažili vytlačit z jejich území. Toto jejich pojmenování vychází pravděpodobně z norských výrazů pro slova necivilizovaný nebo primitivní, proto se v posledních letech ve světové literatuře používá výhradně pojem Sámové. Ekvivalentem označování Sámů Laponci je nazývat Inuiti Eskymáky nebo Romy Cikány. (Kulonen, 2005, 184)

Sápmi je název pro kulturní oblast tradičně obydlenou etnickou skupinou Sámů. Nazývat tuto oblast Laponsko může být zavádějící nebo urážlivé, v závislosti na kontextu a kde se toto slovo se používá. Mezi etnickou skupinou Sámů se používá výhradně termín Sápmi. Tradiční oblast Sámů se rozkládá od severních částí poloostrova Kola v Rusku až na sever Finska, Norska a Švédska. I když se Sápmi rozprostírá na území několika států, mají svou vlajku a svůj vlastní národní den, který se slaví 6. února a je společný pro všechny Sámy. Mnozí Sámové se v současnosti posunuly mimo oblast Sápmi, zejména do hlavních měst svých severských zemí. Celkové množství Sámů se odhaduje na 75 000-100 000. Většina z nich žije v Norsku, 50 000-65 000, ve Švédsku existuje asi 20 000-40 000 Sámů (Sámové ve Švédsku, 2014) a ve Finsku 9 000. (Sami parlament, 2011) Na poloostrově Kola v Rusku je odhadovaný nejnižší počet Sámů 1 000-2 000. Oblast, kde žije nejvíce Sámů ve Finsku se skládá z obce Enontekiö, Utsjoki a Inari, jakož i části obce Sodankylä. (Kaminsky, 1996; Rantala, 2001)

Podle jazyka se Sámové dělí na devět podskupin a ve všech státech existuje mezi nimi značná akulturace. Ve Finsku žijí tři různé podskupiny Sámů, a to Severní Sámové, Inari Sámové a Skolt Sámové, kteří se mísí nejen mezi sebou, ale i s finským obyvatelstvem. Ve Finsku je definice Severních Sámů a Inari Sámů stanovena v zákonech Sámského parlamentu (974/1995). Tato definice byla dříve založena pouze na jazyku, ale v současnosti se za potomky Sámů považují i ti, kteří neznají jazyk. Podle definice, se za Sáma považuje každý, který je na základě svého původu propojen se sámským etnikem i když nemluví sámským jazykem. Inari Sámové žili jen ve Finsku, zatímco Severní Sámové

jsou rozšířeny i v ostatních severských zemích. Skolt Sámové migrovali po druhé světové válce z obce Petsamo, která nyní patří do Ruska (Lewin, 1971, 55). Definice Skolt Sámů je stanovena v zákoně o Skolt Sámech z roku 1995, kde je princip v podstatě stejný jako u definic ostatních Sámů (253/1995).

Počet Sámů na základě sčítání v roce 1999 pod záštitou Sámského koncilu vykazuje 6 % Sámů v Enontekiö, 30 % v Inari, 13 % v Utsjoki, 6 % v Sodankylä a 46 % mimo Sápmi oblasti.

Na konci roku 2011 bylo sčítáno celkem přibližně 9000 Sámů ve Finsku z toho 65 % z nich mimo Sápmi. (Sami parlament, 2011)

5.2. Jazyk

Jazyk Sámů patří k ugrofinské skupině jazyků, do které patří i finština. Tvoří ho přibližně 4 až 10 různých jazyků nebo dialektů, v závislosti na metodě posouzení, protože jazyk je kontinuum, který nemá jasně stanovené hranice (Lehtiranta, 1992, 59). Některé z těchto jazyků zanikly z důvodu asimilačních procesů nebo vymizením, jako například Kemijská sámština, která zanikla v 19. století. Ve většině kontextech se jazyk Severních Sámů (Northern Sami) považuje za nejrozšířenější mluvený jazyk sámštiny. Inari Sámové mají svůj vlastní psaný jazyk, který byl představen na počátku 20. století. Z historického hlediska, jazyky Sámů mohou být rozděleny do dvou hlavních jazykových skupin, a to jsou jazyky západní a východní sámštiny. Východní sámské jazyky zahrnují Inari, Skolt, Kildine, Akka a Ter sámštinu, k západním kromě Severní sámštiny patří i Jižní (Southern Sami), Ume, Pite a Lule sámština.

Regionální nejširší jazyková skupina jazyka Severních Sámů zahrnuje i různé dialekty podle oblasti, ve které se vyskytuje, a to například Teno, Kautokeino a Enontekiö sámštinu. Neexistují žádné aktuální statistické údaje o mluvících Severní sámštinou, takže je těžké být přesný o jejich počtu. Podle hrubého odhadu mluvících Severní sámštinou ve Finsku je asi 2 500 až 3 000. (Sammallahti, 2008.)

Inari Sámové jsou jednou z nejmenších přežívajících menšin v rámci skupiny Sámů a jedinou jazykovou skupinou, která existuje uvnitř jednoho státu. Z přibližně 900 Inari Sámů dnes ovládá Inari sámštinu asi 350. Matti Morottaja, člen Sámského parlamentu ve

Finsku, uvedl, že v případě, že Inari sámština zmizí z Finska, zmizí z celého světa. (Lehtola, 1997, 64.)

V roce 1992 byl přijat jazykový zákon, který garantoval Sámům právo používat sámský jazyk při oficiálním styku s úřady. V praxi to znamená, že mají přístup k úředním dokumentům ve svém jazyce. Sápmi (Sami parlament, 1997)

Sámové v současnosti prožívají akutní krizi co se týče sámštiny a snaží se ji revitalizovat prostřednictvím vzdělávacích institucí ale i médií. Dlouhá léta pod nadvládou jinými národy a vlivy asimilace se sámština začala vytrácet z běžného života Sámů. Sámština není ale zdaleka jediný jazyk, který Sámové ovládají. Fakticky jsou téměř všichni Sámové bilingvální, což znamená, že ovládají i jazyk majoritní skupiny, v tomto případě finštinu. Spisovatel Petter Morottaja, pochází z Inari a je členem rodiny, která tvořila respondenty v rámci terénního výzkumu v Inari a okolí. V Sápmi je již téměř nezastihnutelem, neboť v rámci revitalizace sámského jazyka učí sámštinu na univerzitě v Helsinkách a částečně i přednáší na univerzitě v Oulu. Jeho bratr, Mikkal, pojal revitalizaci jazyka moderněji, což znamená, že píše hudební texty, rapuje v sámštině v uskupení Amoc a vedle tomu se věnuje studiu v Inari. Inspirací jim byl jejich otec Matti, který je aktivním členem Sámského parlamentu. Už od malička byli oba rodinou vedeni k udržování si své identity, do které patří samozřejmě i jazyk. Mikkal rapoval i v angličtině nebo finštině, ale prostřednictvím sámštiny dokáže vyjádřit správnými slovy svůj postoj či myšlenku. Mimo jiné tato forma prezentování sámštiny je bližší mládeži a dospívajícím dětem.

5.3. Původ a historie

Genetický původ Sámů je složité dohledat. Jejich počátky jsou úzce spjaty s původem finského obyvatelstva. Obě skupiny mluví ugrofinským jazykem, což signalizuje, že jsou mezi sebou navzájem historicky propojeni. Nicméně, jejich genetický původ, historie a jazyk jsou stále sporné a dlouhodobě diskutované. Nedávné genetické a jazykové výzkumy v dané oblasti vytvořily nové teorie a také odsoudili zkreslené teorie minulosti.

Do roku 1999, Sámové ještě nebyly umístěny na jazykové a genové mapě Evropy. I když mluví jazykem ugrofinské skupiny, jsou geneticky odlišní od ostatních ugrofinských a indo-evropských národů. Genetická odlišnost se nachází i mezi jednotlivými sámskými menšinami, podle místa, kde se zdržují. To vedlo k domněnce, že možná to, že byly

klasifikování jako Sámové, je založeno spíše na uskupení a určitém způsobu života než na společné genetické složce. Nicméně, novější práce v genetice přináší, že vztah mezi nimi je víc než jen založený na sdílení životního stylu, jelikož došlo k objevení společných specifických genetických mutací. (Yli-Kuha, 2001, 47) Význam tohoto spočívá v tom, že tato mutace byla nalezena pouze v některých vzorcích, což může být důsledkem období izolace v průběhu historie. Stejně mutace byly nalezeny i v genetické informaci finského obyvatelstva, takže Sámové nebyli jediný národ, který byl dlouhodobě izolován. Starší výzkumy tvrdí, že Sámové a Finové mají mongoloidní předka, což bylo později vyvráceno, protože podobnost genetického materiálu není tak markantní. Nejnovější teorie tvrdí, že Sámové a Finové mají společného předka, ale postupem času a na základě různých vlivů a dlouhodobí izolace je dnes genetický materiál Finů bližší Evropanům než Sámům. (Julku, 2002, 191)

V souhrnu lze konstatovat, že genetické studie ukazují, že populace Sámů má heterogenní původ, což je výsledkem několika migrací. Je pravděpodobné, že velká část genetického pozadí je kontinentálního nebo východoevropského původu a odráží migraci raných lovců a sběračů, kteří přišli do této oblasti po roztátí ledovce. Genetická linie Sámů je jedinečná a odráží časnou historii geografické izolace. Jedinečnost genetiky Sámů z nich udělala jeden z nejvíce značně studovaných genetických populací na světě. (Julku, 2002, 183)

Od počátku doby ledové až do přibližně před 10 000 lety byla celá Skandinávie a Finsko pokryté ledovcem. První stopy lidského osídlení se nacházejí podél západního pobřeží což je dnešní Norsko. Fosna a Komsa kultura, po kterých jsou pojmenovány hory v blízkosti prvních nálezů, jsou pravděpodobné první kultury, které se na tomto území nacházely. Existuje několik teorií o původu Sámů, a možností, odkud přišli. Archeologické nálezy vedly k několika přehodnocení týkajících se původu prvních obyvatel. Starověké sámské mýty hovoří o dlouhých migracích, dokud konečně dorazil do země, kterou oni nazývají dnes Sápmi. Autorem nejstaršího písemného pramene, spojeného se sámským obyvatelstvem a kulturou, je římský historik Tacitus, který se zachoval až z roku 98 před naším letopočtem. Starý Sámové byli lovci a sběrači, co se potvrdilo archeologickými vykopávkami a nejstaršími literárními zdroji. Starý sámský společenský řád byl založen na siida systému, kde sámské rodiny společně tvořily základ větších společných jednotek, na

způsob dnešních menších obcí. Tyto siidy měli demokratický systém veřejné správy, kde byla osada založena na ekologické adaptaci a změny bydliště v závislosti na zdrojích.

Až do 18 století byly Sámové jedinými obyvateli v Sápmi nebo přinejmenším ve většinové a dominantní kultuře. Vzhledem k tomu, že bohatství ze Sápmi se stávalo více žádoucí, začali se o dané území zajímat okolní národy s cílem následně prosazovat daně. To vedlo k situaci, kdy se daňové zóny překrývaly. Některé okresy byly součástí všech tří daňových pásem, Dánsko-Norského, Švédsko-Finského a Ruského (Aarseth 1975, 51). Platidlem byly ryby, maso, kožešiny z divokých zvířat a sobí kožešiny. Toto vykořisťování Sámů vedlo k tomu, že postupně přestávali lovit a začali se věnovat kočování a tím se zvýšil význam chov sobího stáda.

V roce 1751 byla zadána hranice mezi Švédskem a Norskem. Pradávné sámské území a skupiny byly rozděleny podle národní státní hranice. Nicméně, měli právo přejít hranice bez překážek, což bylo zaručeno Sámským dovětkem. (Lundmark 1998, 65). Sámové byly příliš slabí v té době, aby si bránili zřízení suverénního států a tento dovětek přijali. (Eriksson 1997, 85; Sillanpää 1997, 201). Zmíněný dovětek nebyl nikdy zrušen, ale jeho realizace byla upravena řadou bilaterálních komisí. Rusko-Finské orgány (v roce 1809 se Švédsko vzdalo Finska, které se následně stalo velkovévodstvím pod nadvládou Ruska) respektovat právo švédských Sámů migrovat přes hranici do letních táborů ve Finsku. Hranice byla uzavřena pouze pro norských a finských občanův. Jako výsledek, mnoho norských a finských Sámů se rozhodlo stát švédskými občany, protože jim to umožnilo nadále využívat své pastviny. Tyto změny občanství začaly koncem 18. století. (Arella 1979; Marainen 1985; 7-11)

Švédská politika se ale radikálně změnila v polovině 18. století. Kolonizace, povzbuzovala obyvatele Švédska, aby osídlovali Sápmi oblast prostřednictvím osvobození od daní a dalších privilegií, zatímco populace Sámů se snižovala a mnoho z nich se přesunulo do Norska. (Bylund 1956, 92-100). Zájmy Sámů byly považovány za překážky růstu zemědělství. (Lundmark 1998, 67-75).

Střety mezi osadníky a sámskou minoritou v průběhu 19. století vzrostla. V tomto období byly Sámové v podstatě bezprávní a v pozici níže stojící rasy lidí, kteří se nemohli postarat sami o sebe. (Lundmark 1998, 96-104). Rozsáhlé populační převody lidí se stády sobů nejen ohrožoval soudržnost, ale také způsoboval konflikty mezi různými skupinami Sámů. (Marainen 1984, 12-16). Kolonizace měli velký dopad na sámskou společnost.

Plochy pro pastvu sobů se snížily a méně Sámů bylo schopno pracovat jako pastýři. (Lundmark 1998, 70)

V letech 1917-1918, Finsko vystoupilo z područí Ruska a okamžitě začalo s procesem budování národa, což pro kočovných Sámů, znamenalo ztrátu vlastnictví půdy. Sámská kultura byla zasažena obzvlášť tvrdě, když se Sámové ocitli nejen na hranici mezi dvěma státy v procesu integrace ale i mezi dvěma protichůdnými ideologiemi. Většina Sámů se rozhodla usadit ve Finsku. V roce 1944 Finsko muselo odevzdat ještě více území Sovětskému svazu, proto Sámové žijící na tomto území se museli přestěhovat do Finska. (Eriksson, 1997, 90)

Během druhé světové války se sámské obyvatelstvo zmobilizovalo a v roce 1953, se konalo první společné setkání Sámů v Dálvvdadis, ve Švédsku. Po něm se v roce 1956 setkala sámská Severská rada (Sámiráđđi), která je zastřešující organizací pro Sámů ve Finsku, Norsku a Švédsku. V roce 1973 byla založen poradní orgán, finský sámský parlament. Jednalo se o první vládní orgán, který měl být přímo volen sámskou populací, je ale formálně podřízen finské ústřední vládě a plní důležitou symbolickou a poradní funkci. (Sillanpää 1994, 55–62)

5.4. Způsob života a klima

Region Sápmi má subarktické kontinentální klima, které se vyznačuje mírnými léty a chladnými zasněženými zimami. Území je pokryto sněhem 175 až 225 dní v období od poloviny října do poloviny května, což signalizuje nepříznivé zemědělské podmínky a nutný vysoký stupeň adaptace. Střídání ročních období jsou dramatické a zřetelně viditelné. Čtyři období jsou jaro, léto, podzim a zima, která trvá zhruba půl roku. Zima zahrnuje i období polární noci, kdy slunce zůstává pod horizontem. Naopak v období polárního dne v létě slunce zůstává nad obzorem i během noci. Toto území je ještě výjimečné výskytem polární záře. V souvislosti s těmito podmínkami se živočichové žijící v této oblasti museli přizpůsobit a vypořádat se s drsnými podmínkami a nedostatkem potravy. Žádné zvíře ale není lépe přizpůsobené pro život v arktické oblasti, než je sob. Může ucítit potravu přes metry sněhu a přes svůj čichový nástroj dokonce i reguluje svou tělesnou teplotu. (Pennanen 2003, 12)

Vzhledem k pevnému poutu mezi sámskou kulturou a pasením sobů, roční období podle Sámů vycházejí ze životních cyklů sobů, kdy rozlišují namísto klasických čtyř

ročních období osm. Propojení mezi sobi a sámskou kulturou trvá tisíce let. Ze začátku sobi lovili, později je však začali domestikovat. Lokalizace kočovných Sámů byla dána právě putováním se sobím stádem napříč Sápmi. Během dlouhých zimních měsíců, kdy byly potraviny a další důležité komodity vzácné, tvořili sobi komplexní zdroj využití. Kromě dopravy byli sobi využívány jako zdroj příjmu živin v podobě mléka a masa. Šlachy a vaziva se využívaly na šití ošacení a obuvi jakož i při výrobě sámského obydlí, stanu lavvu. Zatímco na stany se v dnešní době využívají kupní látky a tkaniny, oděvy a obuv se dodnes vyrábějí tradičním způsobem ze sobí kůže a kožešiny. Sobi jsou označovány několika způsoby, aby byly snáze identifikovatelné pro majitele, kterým může být jednotlivec, rodina nebo společenství. (Vorren, 1962, 89)

Od roku 1900 se stal chov sobů rozsáhlejší a produkce masa stále důležitější. V roce 1960, Sámové začali zavádět nové technologie, sněžné skútry a později i jiné mechanické pomůcky, jakými jsou traktory a dodávky. Dnes jsou tyto nástroje hlavním znakem moderního pastvy sobů ve Finsku. To mělo řadu dopadů na pastvu sobů a vztah pastýře se svými zvířaty se značně změnil. Dnešní chov sobů vyžaduje velké plochy, sobi jsou plaché a nejsou zvyklé na přítomnost pastýře. Sobi nejsou v současné době sledovány celoročně a jejich pohyb je relativně svobodný v určitých obdobích. (Pennanen 2003, 20)

Obrázek 1- Sobí stádo v okolí Inari



zdroj: vlastní zpracování

Sámové jsou příkladem v asimilaci se na klimatické změny a soužití s přírodou. Jejich ekologické poznatky o povětrnostních podmínkách, vegetaci, stravování si vyměňovali z generace na generaci. Mají etický vztah a úctu k přírodě, která má i duchovní stránku. Kromě chovu sobů se Sámové tradičně živil i rybolovem a sběrem lesních plodů. V těchto dnech chov sobů jako hlavní zdroj obživy značně poklesl a dnes Sámové žijící na severu často kombinují své tradiční živobytí se službami v cestovním ruchu a běžnými pracovními místy v rámci komunity. (Pennanen 2003, 25)

Obrázek 2-Aurora v Inari, 2016



zdroj: vlastní zpracování

5.5. Kultura a náboženství

Sámové mají jedinečný vztah k přírodě, žijí s ní v souladu a také příroda inspirovala i jejich umění a tvorbu. Základ jejich filozofie pochází z vyrovnání se s přírodními silami, ne z pokusu dobýt jejich nebo překonat. Život v přírodě nebyl vždy idylický. Zažívali i hlad a nepohodlí, byly napadány nepřáteli a stále museli tvrdě pracovat, což vyžadovalo velkou dávku vytrvalosti a trpělivosti. Smrt vnímali jako součást koloběhu života, kde zabíjení zvířat jako například sobů a medvědů za účelem přežití bylo vnímáno jako obětování života, který udržuje naživu jiný. (Varnedoe, 1988)

Náboženství a umění jsou každodenní součástí Sámů. Harald Gaski v publikaci *Samí Culture in a New Era* tvrdí, že umění je pro Sámy abstraktní a nedá se přesně definovat. Žít život v rovnováze s přírodou, jakýkoliv objekt vyrobený vyrovnaným člověkem, to vše je předmětem umění, kdy umělecký předmět odráží skutečnou podstatu tvůrce. Sámské umění udržuje kulturní komplex a je vyjádřením Sámů o podstatě svého bytí. Bez doprovodného vysvětlení skrytého významu nemá smysl. Žádný národ a jeho umění ale nemůže být zcela pochopen, když je izolován ze svého kulturního prostředí. (Gaski, 1997)

Sámské tradiční náboženství, šamanismus, se vyvinulo spolu se sámskou kulturou, živobytím a přírodou. Postoj Sámů k přírodě může být popsán jako postoj jednoty, jinými slovy, člověk je považován za součást přírody, ne jako vládce nad ní. Náboženství reflektovalo celkový způsob jejich života a víru v přírodu a živočichy. Uctívali jezera, hory, lesy, kterým přinášeli oběti v seite. Seity byly posvátným místem. Tvořily obvykle přírodní vyvýšený skalnatý objekt, který byl nedotčený člověkem. Tyto posvátná místa měly důležitý význam v propojení s jejich současnou etnickou identitou, protože právě na těchto místech přinášeli oběti a vytvářeli si svůj hluboký vztah k přírodě. Seity sloužily i jako modlitebny, kde Sámové prosili o pomoc při lovu a rybolovu. Jako oběti většinou přinášeli maso, ryby, parohy a kov. (Solbakk 1990, 26)

Most mezi spirituálním světem a Sámy tvořil šaman nebo noid, který měl několik funkcí, například léčitel, věstec či soudce. Tvořil určitého prostředníka mezi lidmi a božstvím. Svě zkušenosti a poznatky svěřoval jen svému následníkovi, kterého nacházel prostřednictvím duchovních cvičení. K rituálem na propojení se se spirituálním světem používali šamani tradiční malé bubny a joik, což je forma sámského lidového zpěvu. Dodnes má hluboký význam, prostřednictvím něj může být vyjádřený hluboký žal ale i radost a většinou se váže na určitou osobu. (Solbakk 1990, 28).

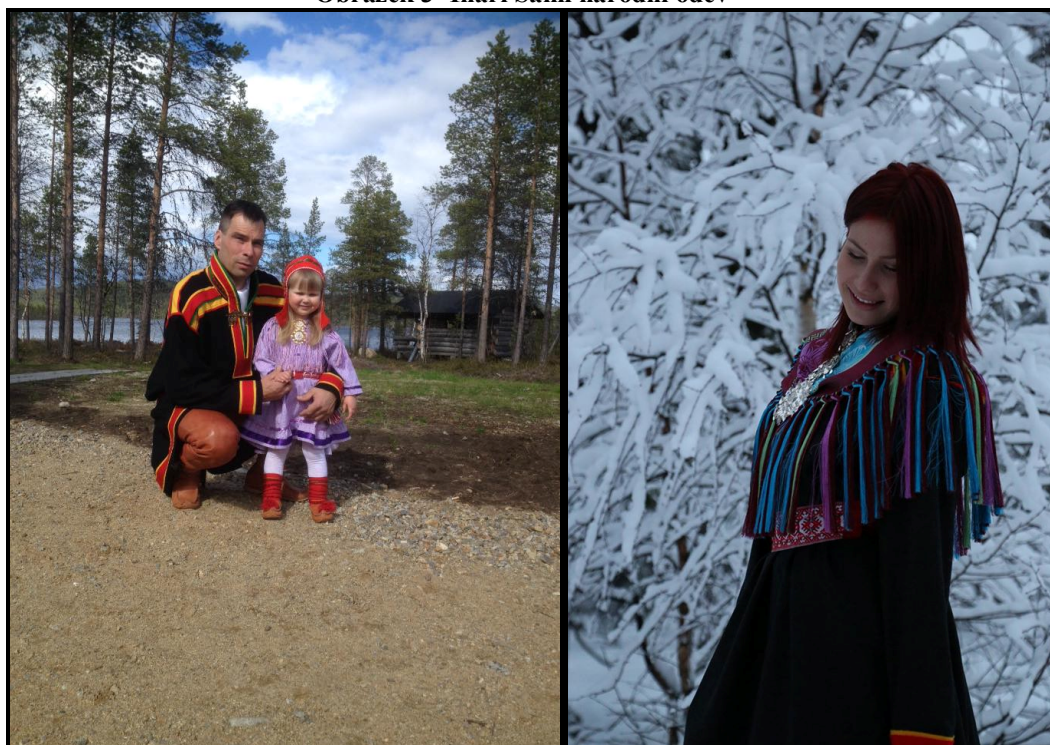
Sámové ztratily mnoho ze svých tradic následky christianizace. První křesťané odsuzovali sámský způsob života a jednou z největších obětí byla ztráta noida nebo šamana. Během éry honu na čarodějnice, byl noid synonymem pro uctívání ďábla. (Rasmussen 1995, 113)

Duodji je univerzální výraz, který zahrnuje všechny formy sámské řemeslné výroby, jakými jsou různé nástroje, nářadí, oblečení, dekorativní hrnky, mističky či šperky. V současné době jsou produkovány ve velkém hlavně kvůli prodeji a vývozu. Při výrobě se bral ohled hlavně kvalitu řemeslných výrobků, které museli vydržet náročné podmínky při

práci a zároveň být i šetrné, praktické a jednoduché. Mimo jiné důležitou funkci zastává i estetika a zdobení výrobku. (Lehtola 2010, s. 112)

Při tvorbě používali hlavně přírodní materiály jako je dřevo, kůže, vlna, parohy či kosti. Oblečení muselo být rovněž přizpůsobeno subarktickému podnebí, proto zimní oblečení tvořili kožeštinové boty, čepice a kabáty. Koncem středověku ale vzniklo tradiční sámské oblečení, kterým se začali mezi sebou rozlišovat. Za použití různých kombinací barev, dekorativních prvků a vlněného materiálu si vytvořili národní kostým, za pomoci kterého dokázali rozlišit nejen z jaké oblasti pocházejí, ale i ze které rodiny. Dnes se používají hlavně v slavnostní příležitosti. (Pennanen 2003, 168)

Obrázek 3- Inari Sami národní oděv



zdroj: vlastní zpracování fotografií od respondentů

6. Sámové a majoritní společnost

6.1. Právo na samosprávu a Sámský parlament

Mezi nejzásadnější tendence v rámci sámské komunity vždy patřilo úsilí o uznání Sámů jako původních obyvatel svého území a také snaha získat právo na samosprávu. Tyto zezачátku jen donkichotský představy se nakonec podařilo zrealizovat a výsledkem bylo vytvoření sámského parlamentů v Norsku, Švédku a Finsku. Úkoly parlamentů se v každé zemi liší, ale jejich činnost se nese ve společném duchu hledání odpovědi na otázky týkající se zájmů sámské komunity. I když tyto parlamenty nemají formální politickou autoritu jejich status má podstatu poradní instituce, která může vnášet připomínky nebo hájit své nároky. V případě Norska a Finska se hlavní úloha parlamentů nějak specificky nedefinuje a je spíše nejasná, při čemž v případě Švédska má parlament relativně silnou administrativní autoritu ve více oblastech. Vzhledem k tomu, že politická síla Sámů je značně slabá, protože nemají zastoupení v žádné politické straně, institut parlamentu jim dodává určité politické rozpoznání a vymezení. (Sara, 2002)

Sámský parlament ve Finsku získal legitimitu v roce 1995 Aktem o sámském parlamentu. Celkově je k dispozici možné volit 25 mandátů na období čtyř let. Přestože není státním orgánům, finanční podporu získává právě od státu. Ve Finsku a zároveň na mezinárodní scéně, sámský parlament vystupuje jako hlavní reprezentant, představitel vývoje či ochránce sámského společenství, a kromě této funkce má na starosti přerozdělování finančních příjmů, určených této komunitě. Na základě nové Finské Ústavy a dalších sámských právních aktů, Sámové získali kulturní autonomii na vymezeném území (the Sami Homeland Area) v rámci svého jazyka a kultury. Nejmarkantnější změnou můžeme vidět v tom, že dříve Sámové existovali zcela nezávisle od finské společnosti, resp. Finové tomuto etniku nevěnovali téměř žádnou pozornost. Tento nový zákon tedy zlepšuje jejich legální a administrativní postavení vůči finskému obyvatelstvu.

Finsko-sámský akt dále stanoví, že národní autority Finska mají povinnost konzultovat postoj Sámského parlamentu v záležitostech týkajících se těžebních licencí, vzdělávání, služeb a využívání sámského území pro státní účely. Názor a stanovisko Sámů ve Finsku se tedy již více nepřehlíží než v minulosti a je také důležité dodat, že v ostatních

skandinávských zemích tato pozice v majoritní společnosti není právně ošetřena. (Sara, 2002)

Postavení Sámského parlamentů je kromě národní scény důležité i za hranicemi. Již od roku 1956 politický orgán nazvaný Severská rada Sámů usiloval o vylepšení sámských práv jako ucelený systém pro celé etnikum. Své úsilí zaměřili hlavně na práva týkající se území a vody. Po začlenění ruských Sámů se tato instituce přejmenovala na Sámské řady. (Sara, 2002)

Obrázek 4-Kulturní centrum Sajos, sídlo sámského parlamentu v Inari



zdroj: vlastní zpracování

Přestože se pozice Sámů značně zlepšila v oblasti legislativy a veřejné správy, sámský parlament zaznamenal organizovanou aktivitu proti sámskému obyvatelstvu na jejich území jako například šíření protisámské propagandy či narušování činnosti sámského parlamentu. Sámové jsou přesvědčeni, že média tento problém šíří bez patřičné kritiky. Tyto události poukazují na fakt, že ne všichni jsou ochotni akceptovat speciální postavení Sámů a jim přiznána práva. Jelikož se někteří sámské obyvatelé právě kvůli takovým případům nechtějí k sámskému etniku přiznat, může to vést k další asimilaci Sámů. (Sami Parlament, 1997)

Jedním z problémů, které způsobují spory mezi Sámy a majoritním obyvatelstvem je samotná definice Sámů vzhledem k tomu, že žádná oficiální definice neexistuje. Nicméně

v Severo-Sámském aktu jsou vymezeny určitá kritéria spojená s právem volit a být volen v Sámském parlamentu. Ve všech těchto zemích, kde žijí Sámové, je Sám legislativní definován jako osoba, která sama sebe definuje jako Sáma nebo alespoň jeden z rodičů nebo prarodičů se učili sámštinu jako první jazyk. V Norsku se také uvažuje, že se za předky budou moci považovat i prarodiče. V roce 1995 se ve Finsku definice Sáma rozšířila o potomky horských, lesních a rybářských Sámů, kteří byli registrovaní v katastru nemovitostí, jako plátcí daní nebo prostě jako obyvatelé území. Sámský parlament uvádí, že tento druh definice Sámů otevírá dveře se této komunitě těm, jejichž praotcové byli v minulosti asimilováni do finské populace. V blízké budoucnosti se také navrhuje, že tato definice by se měla změnit právě v souvislosti s definováním jazykovým. (Sami Parlament, 1997)

6.2. Reindeer parlament

Každoročně se všichni vlastníci sobů setkávají na zasedání sobího parlamentu (reindeer parliament) ve městě Rovaniemi. Jde o instituci, která má polooficiální charakter a zčásti je financována státem. Na rozdíl od Norska a Švédska, kde tato agenda spadá pod Ministerstvo zemědělství. (Hudson, Drew, Baskin, 1989).

Vedení chovu sobů je rozděleno do různých úrovní. Na národní úrovni problematika chovu sobů patří pod Ministerstvo zemědělství a lesního hospodářství ve Finsku (Maa – ja metsätalousministeriö).

Všechny okresy jsou členy Asociace okresů s chovem sobů (Paliskuntain yhdistys – Bálgošiid Ovtastupmi) - což je ústřední orgán, který slouží jako spojovací článek mezi jednotlivými okresy. Aktivita v sdružení je financována státem a členství je zdarma. Sobí parlament (Poroparlamentti – Boazoparlameanta), je nejvyšším rozhodovacím orgánem sdružení. Skládá se z okresních lídrů. Každý okresní lídr hlasuje z celkového počtu sobů ve svém obvodu. Asociace má radu, která se skládá ze 14 členů a každý člen rady má jeden hlas. Povinnosti Asociace jsou zpráva chovu sobů ve Finsku, podpora chovu sobů a s tím související výzkum a organizace vztahů mezi chovem sobů a zbytkem společnosti. Stejně schvaluje nové sobí ušní značení a udržuje jeho rejstřík. Asociace má kancelář, která se nachází v Rovaniemi v severním Finsku. Organizuje například každoroční sobí parlament na začátku června a také vydává časopis pro sobích pastýřů, který se jmenuje pórkem.

Na místní úrovni, jsou to právě okresy, které spravují a dohlíží na aktivity spojené s chovem sobů a také se snaží zabraňovat, aby soby patřící sobím pastýřem nezpůsobily zranění ostatním lidem a jejich obživě.

6.3. Vzdělávací systém

Vzdělávání bylo vždy velmi důležitou součástí sámské kultury, ačkoli jeho forma se značně lišila od edukačního systému majoritní společnosti. V rámci této oblasti je nutné zmínit, že předtím, než byly Sámové schopni sami koordinovat své vzdělávání, byly součástí internátních škol, které se je snažili násilím asimilovat do finské společnosti. Šlo v podstatě o jednu ze snah, jak redukovat sámskou kulturu a postupně ji zcela vytisknout právě prostřednictvím izolace od jejich původního domova a také vzdělávacími metodami, které kladly důraz na většinovou kulturu. Dnes se naopak finské vzdělávací instituce snaží o zachování, prezentaci a osvětu Sámské kultury a tím se pokoušejí odstranit újmu, která byla této komunitě v minulosti způsobena.

Tradiční sámské pojetí vzdělávání se velmi liší od toho, které je nastaveno majoritní společností. Elementární rozdíl spočívá v jeho smyslu a chápání. Pro Samův je samotný poznatek vnímán jako něco, co není finální produkt a sám o sobě nemá až takový podstatný význam. Důležitější je najít uplatnění poznatku v praxi a umět ho správně aplikovat. Jinými slovy se dá konstatovat, že sámské děti neseděli ve školních lavicích a neabsolvovali klasickou výuku, ale učili se přímo přes zkušenosti. Vše, co se měli naučit si museli doslova absolvovat v praxi, protože tento způsob výuky byl vnímán jako nejlepší a v podstatě jako jediný možný. (Helander and Kailo, 1998)

Tento systém výuky se začal nazývat Sámská univerzita, protože se chápalo, že celý svět představuje jednu velkou učebnu a všichni lidé jsou v podstatě učiteli. Tento koncept vznikl z původního chápání lavvu jako ústředního místa sociálního života, kde se každý den setkávali Sámové. Výhodou tohoto systému byl mimo jiné i fakt, že Sámské děti se nové poznatky neučili jen z jedné perspektivy, ale naopak, měli výhodu učit se od několika lidí a tím získávat různé pohledy na danou problematiku. I když je tento způsob výuky již méně častý, i kvůli snahám majoritní společnosti v minulosti tuto metodu odstranit, na některých místech se stále praktikuje. Úctou k této formě vyučování můžeme vidět v básni Mother University od sámské autorky Rauno Magga Lukkari. Tato báseň popisuje matku

prodávající své dceři poznatky, které se ve škole běžně nevyučují. Z dychtivosti, která matku žene při výuce své dcery je zřejmé, že škola je zároveň domovem. Dále toto poetické dílo demonstruje ideu, že nejcennější znalosti je možné si osvojit jen od někoho, kdo je učí v kontextu každodenního života. Tato sámská víra ve svůj vlastní systém vzdělávání byla však těžce zkoušena v době, kdy do této oblasti začali přicházet křesťanští misionáři či rozvoj z okolních národních států.

Luteránští misionáři začali do oblasti přicházet během 17. století a požadovali, aby se Sámové pro náboženské účely, vzdali svého vlastního jazyka a postupně přecházeli na finštinu, která byla jazykem misionářů. Kromě luteránské misionářů k Samem přicházeli i ruští ortodoxní misionáři, jejichž úmysly byly podobné. Misionáři vnímali sámskou kulturu jako níže postavenou, podřadnou a pohanskou, a proto byli přesvědčeni, že je třeba ji odstranit a nahradit jinou pro dobro samotné Samův. Šamanismus, který měl mezi sama dlouhou tradici se začal vnímat jako hřích a postupně se myšlenky Západu začaly stále více a více zavádět do Sámského komunity. Aby ideologie misionářů měla ještě větší efekt, tak se začali po celém Sápmi budovat křesťanské školy. Hlavním cílem těchto institucí bylo vzdělávat sámských mužů, aby se pak následně mohli vrátit do svých domovů a šířit znalosti, které se naučili. Misionáři tedy nezaložili vzdělávací systém pro sámské děti, ale tato soustava výcvikových škol se stala předchůdcem systému, který byl později v této oblasti etablovaný.

Začátek nacionalismu v rozvíjejících se národních státech, které ovládali Sápmi, předznamenává novou formu kulturního útlaku a novou metodu na pozměnění edukačního systému Samův. Sámové byly oficiálně prohlášeny jako níže postavení na základě myšlenky sociálního darwinismu. Během 19. století se národní státy (ve snaze podpořit národní agendu) rozhodli využít školy na co největší znárodnění Samů. Byly to právě školy, které na začátku pokřesťanštovali Samů, avšak později se staly nástrojem vlády k tomu, aby Sámy ještě více připodobnily svým národním představám. I když většina těchto škol vznikala v Norsku, mnoho z nich se vytvořilo i ve Finsku a Švédsku.

Proces asimilace měl největší vliv právě na sámské děti, kteří byli již v raném věku zbaven své kultury a hrdosti na svůj původ. Do 19. století se již na téměř celém území Sápmi podařilo vybudovat vzdělávací systém, ačkoli vyučovacím jazykem mohla být stále sámština. Během 19. století, kdy začal hrát ve směřování politiky států hlavní roli nacionalismus, školní systém Samův se začal upravovat. Děti museli navštěvovat internátní

školy pod vedením křesťanské církve. Hlavním cílem tohoto systému bylo asimilovat sámské děti do majoritní společnosti, a to v oblasti jazyka, kultury, a dokonce v samotném vnímání sebe sama. Dětem se sámským původem bylo odepřeno právo používat vlastní jazyk a angažovat se v kulturních aktivitách své komunity. Školy mimo jiné prezentovali kulturu Sámů jako podřízenou té národní a snažili se v Sámech vzbudit pocit, že se musí v první řadě cítit jako obyvatelé národního státu až tak jako členové své komunity. Základním cílem tohoto způsobu výuky dětí bylo tedy zcela vymazat jakékoli cítění ke kultuře Sámů, která jim byla prezentována jako pohanská a podrobena křesťanské kultuře národních států. Tento způsob byl jen jedním z mnoha pokusů, jak Sámy asimilovat a byl založen na předpojatosti vládního, vědeckého a osobního rozměru. Vůdcové národních států totiž věřili, že pouze prostřednictvím asimilace Sámů mohou dosáhnout úplné nadvlády na svými zeměmi, a tak se stát ještě mocnějšími.

Doba internátních škol trvala od 19. století až do šedesátých let 20. století, kdy Sámové začali získávat politickou moc a uznání (Todal 1998). V té době bylo konečně provedeno, že Sámské kultura byla nedílnou součástí života Samův a byla rovná většinové kultuře. Nicméně, svědectví předávající v internátních školách během tolika let bylo těžké vymazat, protože taktiky

Mnohé informace o internátních školách lze nalézt právě z první ruky od Sámech samotných. Jejich popisy metod používaných internátními školami poskytují nejpřesnější obraz o situaci než jakýkoliv jiný záznam. Většina záznamů je podobných, pokud jde o základní aspekty internátních škol. Mnozí popisují svůj čas ve školách jako traumatický zážitek. V rozhovoru v knize *Žádný začátek, žádný konec: Sami povídají*, Kerttu Vuolab uvádí, že pocity sebeúcty k sámským dětem a znalost jejich mateřského jazyka byly zcela zničená procesem asimilace používaného v na internátních školách (1998). Vuolab dále pokračuje, že děti ve věku sedmi let byly odtržené a vypuzeny od svých rodin a domovů a že mohly návštěvy mohli absolvovat jen během Vánoc a letních prázdnin. (1998). Autorka dále také tvrdí, jak se děti cítily rozpačitě, když měli jít domů po dlouhé době během níž mluvili jiným jazykem a stravovali se jiným způsobem (1998). To, co Vuolab popisuje jako zkušenost z internátní školy ukazuje, že vzdělání pro sámské děti bylo z hlediska osobního pohledu traumatizující a matoucí. Proces odstraňování dětí z jejich domovů v mladém věku a podrobení jejich kulturnímu zmatku způsobilo, že mnoho Sámů se vzdalo svého původního dědictví a vyměnili ho za to národní.

Povídka s názvem *The Boarding School* od Ellen Marie Vars také poskytuje detailní pohled na to, co mnohé sámské děti zažily v internátních školách. Stejně jako v popisu Kerttu Vuolab, hlavní postava v příběhu (Katja) musí žít v internátní škole a nemůže navštívit svou rodinu s výjimkou vánočních a letních prázdnin. Přestože Katja zmiňuje, že její domovská vždycky říká, že je špinavá, její trápení pochází hlavně od ostatních dětí ve škole (Vars 1997). Toto je příkladem sociálního rozdělení, které se začalo tvořit mezi Sámy. Zákony definující Sáma jen jako pastýře sobů podnítili vznik systému sociálních tříd mezi dětmi. Děti byly učené, že všichni Sámové měli pást soby a že všichni ostatní byli jen chudý odpad (Vars 1997). V tomto příběhu se zvyrazňuje bezohlednost ze strany sámských dětí v internátních školách. Po příchodu na školu, si Katju dobírají spolužáci, protože její rodina nevlastní sobi. Spolužáci jí řekli, že všechny děti Sámů mají sobi, a protože ona nemá, nemůže na internátní škole pro sámské děti být. (Vars 1997). Příběh ukazuje, jak se Sámové sami podíleli na traumatických zážitků v internátních školách. Ve snaze přežít úsilí asimilace, sámské děti vytvořili frakce. Frakce představovaly pro Samův cestu, jak si zachovat určitou míru síly v situaci, kdy byly v podstatě bezmocní.

Nicméně, ne všichni Sami považovali internátní školy za naprosto nepřátelské prostředí. Některé z básní od Aagot Vinterbo-Hohr popisují velmi odlišnou zkušenost. Práce Vinterbo-Hohrs popisuje sámskou učitelku pracující na norské škole. Učitelka se věnuje vzdělávání svým studentům nad všechno ostatní, a jedna báseň popisuje, jak jednou musela provádět výuku v halách na spaní, protože škola byla zaplavena. (Vinterbo-Hohr 1997) Další báseň popisuje, jak učitelka prošla mnoho mil, aby studentům přinesla dobré knihy na čtení, namísto hladkých týdeníků zasílaných do školy prostřednictvím objednávek od norské církve a vlády. (Vinterbo-Hohr 1997) Na rozdíl od jiných popisů těchto škol, tyto básně představují obraz vzácného pedagoga, který dělá svou práci a zároveň se snaží zachovat blahobyt svých studentů. Básně také představují myšlenku, že ne všichni pedagogové na sámských internátních školách patřili k majoritním kulturám, a že dokonce museli bojovat s touhou zachovat a chránit, ale zároveň dodržet povinnost a podporovat vládní nařízení. Práce této autorky také dokazuje fakt, že internátní školy nebyly vždy jen kruté and hrubé, ale že způsobili hodně zmatku stejně mezi dospělými a dětmi.

Se znovuzavedením jazyka Sámov se sámský vzdělávací systém vydal dopředu velmi rychle, zejména zpočátku osmdesátých let 20. století (Corson, 1995). Mnoho

vzdělávacích zákonů schválených kolem roku 1985, umožnili komplexní používání sámštiny jako vyučovacího jazyka na středních školách (Aiki, 1991).

Nicméně, stále existují následky dlouhodobého kulturního útlaku. Mnoho starších Sámů ve Finsku stále odmítá mluvit jazykem pro děti, protože se domnívají, že výuka sámštiny oslabuje dětské znalosti finštiny (Aiki, 1991). Až do nedávné doby, joiking byl zakázán samotnými rodiči ze škol v některých částech Sápmi, protože mnoho starších rodičů se styděli za některé ze svých kulturních zvyků. (Corson, 1995)

Současní Sámové pracovali tvrdě, aby zvrátili účinky asimilace, i když je před nimi ještě velmi mnoho úkolů, které musí splnit, aby byl progres ještě efektivnější. Překonání studu a pocitu podřízenosti, které byly do Sámů štěpeny skrz vládou a církví řízené internátní školy, pravděpodobně potrvá několik let. Dlouholeté drsné, často traumatické vzdělávání představovalo pokusy většinové kultury vymazat kulturu Sámů z povrchu zemského tím, že chtěla vytvořit lidi, kteří by byli identičtí vůči okolním národům. Přestože internátní školy nebyly jediným způsobem potlačení Sámů, ale patřili mezi neefektivnější metody jako změnit pohled samotných Sámů na sebevímání.

Sámský vzdělávací institut je druh středoškolského vzdělání, který nabízí různé pracovní tréninky ve finštině a sámštině, stejně jako propagování sámské kultury v celém sámském regionu.

Hlavní místo instituce je umístěno v lokalitě unikátní vesničky Inari. Další kampusy se nacházejí v Ivalo, Toivoniemi, Kaamanen, HETA a v Enontekiö. Vzdělávací a vědecká spolupráce se rozprostírá přes celý region a rovněž v jiných částech kolem severního pólu a také tam, kde žijí původní obyvatelé. Účelem Sámského vzdělávacího institutu je primárně poskytovat vzdělání, které se pojí s potřebami sámského regionu, prosazovat a rozvíjet sámsku kulturu a živobytí rovněž vytvářet učební materiály v sámském jazyce. Škola dále poskytuje studentům odborné studijní programy, zahrnuje možnosti kurzů, které podporují hlavní studium studenta, stejně jako výzkum nebo činnosti úzce spojené se studiem. Vzdělávací institut byl založen úpravou zákona (L545/ 93 a A649/ 93) a je ve vlastnictví státu.

6.4. Právo na vlastnictví půdy a využívání jazyka

V bodě 11 Výbor pro odstranění rasové diskriminace vyjádřil znepokojení nad nedostatky v zárukách pro pozemní práva Sámů a nad národními a mezinárodními ekonomickými činnostmi (těžba dřeva atd.), které ohrožují sámský způsob života a do bodu 23 navrhl, aby finská vláda vypracovala jasnou politiku v oblasti sámských práv k půdě a na ratifikaci úmluvy MOP č 169.

Ve své současné legislativě Finsko nezaručuje Sámům právo na půdu, vodu a přírodní zdroje; ani neručí za právo na živobytí, které je součástí jejich kultury. To platí jak pro práva týkající se majetku sámské populace a jejich práv vyplývajících z mezinárodních smluv.

Již v roce 1978 ústavněprávního komise parlamentu poskytla stanovisko (PeVL 7/1978 vp), že by podpořila cíle Úmluvy o odstranění všech forem rasové diskriminace a zvýšila ochranu práva poskytovanou Sámům v případě, že zákon o rozdělení vodních ploch, pokud jde o zákonná práva Sámských komunit, byly stejné jako u ostatních držitelů titulu. K dnešnímu dni, to nebylo provedeno, pokud jde o vodní plochy Sámů nebo o možnosti rybolovu; avšak možnosti rybolovu, jsou chráněny autorským zákonem Ústavy Finska, jak bylo uvedeno ústavněprávního komisí parlamentu již v roce 1978. (viz PeVL 30/1993 VP, např.)

Situace je podobná, pokud jde o prastaré sámské vlastnické právo k půdě – a související práva do praxe chovu sobů, rybaření a lovu – který zůstávají nevyřešené platnými právními předpisy, přestože ústavně právní komise parlamentu opakovaně vyzvala vládu, aby předložila návrh vyřešit otázku bez odkladu. (viz PeVL 3/1990 a 6/1990) vp; HE 248/1994 vp str. 3) Ještě další oblastí, kde jsou tato práva k vybavení je zpráva, kde Sami zatím nemají zvláštní postavení.

V roce 1993 si tehdejší sámský parlament dal za úkol vypracovat návrh o právech k půdě a Parlament zřídil pracovní skupinu k tomuto účelu. Současný sámský parlament sleduje roli, s cílem produkovat návrh v podobě vládního návrhu zákona, který by částečně odstranil překážky, které brání ratifikaci úmluvy Mezinárodní organizace práce č 169. V souladu se stanovisky přijatými Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem práce je vláda povinná poskytnout materiální podporu sámskému parlamentu ke splnění svých úkolů.

Sámský parlament se domnívá, že obavy vyjádřené Výborem v průběhu pozemkových práv Sámů jsou odůvodněné. Zatímco vláda ještě musí přijmout politiku v oblasti práva k půdě, Sámskému parlamentu je svěřena povinnost, jejímž úkolem bude vypracovat návrh na řešení této záležitosti.

Od roku 1992, podle zákona o jazykovém právu (516/91), Sámové mají právo používat sámštinu před úřady, ústně i písemně, a obdržet odpověď ve stejném jazyce. V praxi je však výkon těchto jazykových práv Sámů založen na překládání a tlumočení, co vytváří zásadní překážky pro jednání s úřady. Úroveň jazykových práv poskytovaných sámskému obyvatelstvu v sámském jazykovém zákoně by měl být přezkoumán, aby se posoudilo, zda dosahuje úroveň zaručenou v Ústavním zákoně, pokud jde o právo udržovat a rozvíjet svůj vlastní jazyk a kulturu. Stav jazyka Sámů v školních zákonech by měl být posouzen ve stejném světle.

Vzdělávací a školící střediska pro region Sápmi nabízejí kurzy ve finském a sámském jazyce; znalost obou jazyků je zahrnuta v kvalifikaci nově přijatých učitelů. Cílem školy je zachovat a rozvíjet kulturu Sámů a přírodních životních podmínek. Sámové jsou v rozhodující pozici v administrativě školícího centra.

Dnes je praxe sámského kultury dotována ze státního rozpočtu. Rozhodnutí o přidělení finančních prostředků jsou na sámském parlamentu. Sámského rádio má kanál pro každodenní vysílání v sámského jazyce. Výstavba pro Sámského muzeum byla zahájena na podzim roku 1996. Zvláštní opatření je stále zapotřebí vytvářet v kulturních službách jako televizní vysílání v jazyce Sámů, zejména programy pro děti, podpora sámského umění, chránit sámské řemeslo a kulturní dědictví.

7. Přeměny etnické identity Sámů

Sámové a jejich kultura přežila tvrdé formy asimilační politiky, ale dnes se už snaží propojit svůj tradiční způsob života s vlivem globalizace a modernizace, které ale také zasahují do její etnické identity. To, co všechno dosáhli za poslední roky je ale úctyhodné.

V průběhu dlouhodobého období docházelo působením vlivů k změnám jejich etnické identity. Proměny se projevovaly jak v oblasti kulturní, tak i sociálno-ekonomický, politický a environmentální. Na kulturní identitu měl vliv především etnický turismus, na něž se Sámové postupem času začali adaptovat, a to vytvořením prezentačních materiálů, vybudováním reprezentativních prostor či míst, která slouží k zatraktivnění oblasti pro cizince. Sámská kultura prošla i změnami politického rázu, jež se projevila několika milníky. Jedním z nich je ku příkladu Sámsky Parlament, národní vlajka a národní den, na základě, čeho jejich pozice jako menšina nabrala na síle. Vzhledem k poloze sámské kultury byly změny zaznamenány také v rozvoji prostředí, a to především projevy globálních a environmentálních změn.

7.1. Kulturní

7.1.1. Etnický turismus

Jednou z nejvýraznějších změn posledních let na sámskou kulturu představoval rozvoj etnického turismu v dané lokalitě. Sámská společnost je ovlivňována turismem jak pozitivně, tak i negativně, a to především v oblastech ekonomické, společenské neboli sociální a environmentální.

Ve srovnání s ostatními zeměmi, kde se nachází etnická minorita Sámů, je Finsko místo, kde je etnický turismus zaměřen na sámskou kulturu a jiné turistické aktivity nejrozvinutější a marketingově nejúspěšnější. V rámci Finska je nejvíce kritizována vesnička Santa Clause, která se nachází v Rovaniemi, která nejenže prezentuje hybrid dvou rozlišných kultur, kde spojuje tradiční sámské řemeslné výrobky a stany lavvu s postavou Santa Clause. (Viken 2006, 8)

Rozvoj turismu umožnil sámské populaci zajistit nové pracovní příležitosti, a zároveň napomohl k navýšení platové úrovně s novým zdrojem finančního kapitálu v

oblasti. Dalším pozitivním ekonomickým vlivem turismu se ukázaly nové možnosti práce, a to v nově zrekonstruovaných kulturních střediscích či muzeu sámského obyvatelstva. Nicméně nové možnosti práce bývají zpravidla sezónní, a odvíjejí se od popularity návštěv dané lokality v různých ročních obdobích, což není příznivé. S příchodem turistů se projevuje i nárůst cen produktů v dané oblasti jakožto negativní reakce na rozvoj nového cestovního fenoménu. S turismem jsou negativně spjaty také náklady na rozvoj dané oblasti, které se projevují úpravou charakteru prostředí sámské kultury a investicemi do budování nových turistických center a zlepšování stavu lokality a tradičního sámského zázemí.

Z pohledu společnosti a postavení sámských obyvatel dochází díky turismu k nárůstu vzdělanosti a sebevědomí v rámci kultury. Sámové cítí zájem o jejich kulturu, což pozitivně ovlivňuje charakter jejich smýšlení o sobě samých.

Rozvoj turismu napomáhá k zobrazení problémů v sámské společnosti a šíření o jejich povědomí mezi návštěvníky. Investice do zvelebování lokality napomáhají k ochraně životního prostředí. Stejně tak samotní Sámové odkrývají a zvyšují zájem o kulturní dědictví své společnosti.

Na druhou stranu častější návštěvy turistů dané oblasti působí na přírodu a životní prostředí také negativně, a to zvýšeným výskytem hluku, či produkcí odpadu. Původní domovský region Sámů je tak postupně průběžně znečišťován.

Čím dál více začíná být populární turistika za poznáním sámského tradičního životního stylu. Turisté přijíždějí do Laponska často, aby se projeli na psím spřežení, rybařili, lyžovali. Kultury, kdy jsou návštěvníci seznámeni s tradičním řemeslným sámským uměním, obydlím, zvyky a bohatým kulturním a přírodním dědictvím. V posledních letech se vzhledem ke zvýšení turistického zájmu o danou lokalitu rozmohla modernizace oblasti, což je leckterými návštěvníky hodnoceno negativně.

V současné době je návštěva Laponska bohatě podporována marketingem, a to hlavně zdůrazňováním chovu sobů, tradičního obydlí a řemesla, jež představuje v moderním evropském prostředí unikátní region.

Následující Tabulka 1 popisuje rozdílné druhy pozitivních a negativních vlivů turismu etnickou menšinu.

Tabulka 1-Přehled pozitivních a negativních druhů vlivů turismu na prostředí

POZITIVNÍ/ NEGATIVNÍ	DRUHY VLIVŮ		
	Ekonomické	Sociální	Environmentální
+	Příležitosti zaměstnání	Lepší pozice žen	Rostoucí povědomí o problémech
	Rozsáhlá ekonomická	Populační vzrůst	Ochrana environmentálního prostředí
	Různorodé možnosti	Zlepšování vzdělanosti	Zvyšující se zájem o kulturní dědictví
	Široká nabídka práce	Zlepšování sociálního zabezpečení	
	Vyšší platy	Zlepšování sebedůvěry populace	
	Zvyšování populace		
-	Náklady na rozvoj	Kriminalita	Růst znečištění
	Výraznější závislost	Kulturní modifikace	Zvyšování produkce odpadu
	Zvyšování cen	Odcizení	Eroze
	Sezónní zaměstnání		Hluk

zdroj: vlastní zpracování podle Pettersona, 2004

Atraktivita Laponska je podporována kulturními institucemi, jako je například muzeum a kulturní centrum Sajos a dále aktivitami jako jsou prohlídky s průvodci či festivaly. V rámci akcí jsou návštěvníci seznamováni s tradičními kulturními sámskými specifikacemi a prezentací původu sámské společnosti a tradicemi. Během kulturního programu bývají turistům nabízena představení s odkazem na charakteristiky sámské společnosti či ochutnávky tradičních pokrmů. Sámská kultura je dále prezentována v muzeu, kde je zobrazena v původní podobě, nicméně, nezobrazuje současnou formu. Významné tradiční muzeum s názvem SIIDA je situováno v městě Inari a jedná se o národní muzeum finských Sámů. Toto místo prezentuje charakteristické sámské stavby včetně typického tradičního interiéru, a pochází z roku 1962. V roce 1998 bylo muzeum znovu otevřeno s cílem vytvořit informační turistické centrum, a to vše díky nadaci sámského muzea. Muzeum prezentuje spojení sámské společnosti a jejích principů jako je harmonie kultury a přírody s člověkem. Siida Shop je obchod v rámci muzea se širokou škálou produktů, které byly pečlivě vybrány. V muzejní prodejně se nachází literatura, řemeslné a textilní výrobky nebo nahrávky s tradiční hudbou. Zvláštní úsilí bylo věnováno na vytvoření jedinečného výběru produktu dokonce některé z výrobků jsou prodávány pouze na daném místě. Ústupem času je pozornost věnována kvalitě a funkčnosti produktů

– aniž by se zapomínalo na kulturu Sámů a povahu severu. Během roku toto místo nabízí bohatý kulturní program na podporu prezentace sámské kultury pro veřejnost, a zároveň slouží jako centrum setkávání pro Sámi. SIIDA pořádá festivaly i kulturní program pro zdejší obyvatelstvo. Muzeum mimo jiné nabízí prostor k archivaci tradičních artefaktů společnosti, a tak přispívá jak k uchovávání tradiční charakteristiky společnosti, tak k rozvoji současné její formy. (Pennanen 2003, 213)

Inari představuje významné místo pro sámskou společnost, a to nejen díky muzeu, ale také, protože se zde nachází vzdělávací a významné sámské instituce, které patří k sámskému parlamentu a kulturnímu centru Sajos.

Obrázek 5 - Kulturní centrum Sajos, obchod se sámskými výrobky



zdroj: vlastní zpracování

V severní části Laponska, v Rovaniemi, bylo v roce 2011, vybudováno k prezentaci tradičního řemesla centrum Santa Clause, na základě příběhu o původu vánoční postavy. Do oné malé vesničky je situována kancelář Santa Clause a turisté zde mohou využít atrakce, jako je možnost vyfotografovat se so Santa Clausem či nakoupit suvenýry v podobě sámských připomínajících předmětů jako pohlednice, vyřezávané nástroje, vánoční přání či sobí kůže. Před vstupem do vesničky je možné se vyfotit u čáry polárního kruhu, která je na onom místě znázorněna. Avšak skutečná hranice polárního kruhu je situována několik kilometrů opodál. V přilehlém oploceném areálu se nacházejí tradiční stany lavvu a celé místo představuje umělé komerční centrum při polárním kruhu a ekonomicky napomáhá k výnosům z turismu v dané oblasti, protože je hojně navštěvováno turisty z různých koutů světa. Negativní změnou tohoto procesu komercializace je mimo jiné i

odcizení od původních tradičních forem, jako například, že současné tradiční stany jsou stále zvětšovány. (Viken 2006, 19).

Návštěvníci přijíždějí do Laponska i proto, aby poznali tradiční řemeslné umění, které se nazývá duodji. Původně bylo vyráběno pouze pro vlastní užití, nicméně s rozvojem turismu se začalo vyrábět i za účelem prodeje suvenýrů. Kvalita předmětů se liší podle toho, kdo jej vyrábí a zpravidla se jednalo vždy o ruční výrobu. Prodejci nabízeli výrobky při silnicích během počátků turistického rozmachu. Nicméně poté hrozilo vytvoření špatné reputace řemesla snahou uspokojit návštěvníky i levně vyráběnými továrními předměty. V průběhu 80. let nastal obrat a tradice sámského řemesla opět dostala své kvality, a dokonce ji byla zajištěna ochranná známka Sami duodji. (Helander 1998, 22)

V posledních letech řemeslné původní produkty byly pro turisty upravovány pro zjednodušení a snížení nákladů, což způsobilo, že finální suvenýry jsou deformovaných velikostí oproti tradičním původním předmětům. Co se týče výroby, umělci často vyrábějí předměty dvojího užití, jedno pro vlastní potřebu a druhé pro potřebu exportu, jež bývá zpravidla deformováno. (Helander 1996, 40)

Mezi nejvýznamnější tradiční předměty patří finský dřevěný šálek a kapesní nůž, jež je zpravidla dekorován. Nicméně již není zpravidla vyráběn z klasických materiálů, ale spíše z nekvalitních. Zprostředkování tradičních předmětů turistům v Laponsku je příznivě hodnocen tím, že jeho výdělek podporuje rozvoj životní úrovně daného regionu a tamní obyvatelé se tak tolik nestěhují do větších měst. Nicméně negativní změnou je zásah do etnicity, kdy nekvalitní výrobky spíše zkreslují původní tradice sámské kultury, a ne vždy bývá jejich původní význam vnímán.

Všeobecně turismus v dané oblasti napomáhá najít práci i slabším jedincům jako jsou starší lidé či ženy, pro které je těžší žít se tradičním chovem sobů. Výrazným pozitivem je turismu přispění k uchování původní kultury, jejíž existence by mohla být v ohrožení nátlakem modernizace životní úrovně kontinentu. (Viken 2006, s. 26)

Ani jeden z členů respondentů se nevěnuje primárně etnickému turismu. Prezentaci sámské kultury prostřednictvím kulturního centra, muzeí a festivalů nebo různých forem edukace ve vzdělávacích institucích podporují a vnímají to jako jejich celoživotní a pracovní náplň. Co se týče etnického turismu, nebo formy turismu, když je sámská rodina pronajata skupině turistů odmítají. Na základě dotazování studentů, který takový balíček

absolvovali, se většinou jedná o několikahodinovou záležitost, kdy si rodina oblékne tradiční kroje, sveze skupinku na sobích saních do přístřešku, nebo zvětšeného lavvu stanu, kde servíruje soba na másle za doprovodného zpěvu sámského joiku, hrou na šamanský buben a příběhem o sobech. Celkový dojem nepůsobí edukačně, ale jako hybridní balíček základních věcí, které musí turista absorbovat v krátkém čase.

7.2. Sociálně-ekonomické

7.2.1. Globalizace

Kulturní hodnoty společnosti určují vhodnost různých forem ekonomické aktivity a získávání znalostí. Podnikání je také zakotveno v kulturním a sociálním dědictví společnosti. Mezi sámskou společností je chov sobů již dlouhou dobu forma samostatné výdělečné činnosti. Chov sobů ve Finsku představuje životní styl a povolání pro asi 1000 rodin, kteří se spoléhají na zhruba 200 tisíc sobů (Hukkinen, 2003). Zatímco každý občan Evropské unie, který má trvalé bydliště v Sápmi oblasti ve Finsku může chovat soby, Norsko a Švédsko rezervovalo toto právo jen Sámem. Ve Finsku je místní sdružení zabývající se chovem sobů řízené etnickou skupinou Sámů a nazývá se paliskunta. Představuje systém kooperativního a asociačního řízení mezi samostatně výdělečně činnými majiteli sobů. Na rozdíl od podnikatelů, kteří soutěží proti sobě v jiných kulturních kontextech, úspěch každé sámské rodiny, věnující se chovu sobů, byla tradičně závislá na vzájemné spolupráci mezi sebou. (Renskötsellag 14.9.1990 / 848)

Müller-Wille a Pelta (1971) popsali zavedení sněžných skútrů do chovu sobů v roce 1962, kdy Sámové v Utsjoki byli první ve Finsku, který začali používat sněžné skútry pro pastvu. Tvrdili, že používání sobů a saní pro jakýkoliv druh přepravy byl téměř úplně zastaralý, a dokonce i ekonomicky marginální domácností po celém Sápmi si našly prostředky na nákup strojů v tomto období. (Pelta a Müller-Wille, 1972, 1973, 119)

Mechanizace a obecný vývoj v posledních desetiletích vedli k situaci, kdy i tradiční ženská práce ztratila význam. Sámové již nepotřebují ručně šitý kožich nebo kožešinové boty, aby se udrželi v teple. Na jedné straně má mechanická výroba a textilní průmysl pozitivně účinky na usnadnění práce, ale na straně druhé se tím zvyšuje nezaměstnanost ženské části etnické skupiny. (Jääskö, 1999, 37)

Globalizace představila pro Sámy novou realitu hlavně co se týká tradičního chovu sobů. Integrace pastevevství do globální ekonomiky vyvíjela tlak, kdy se museli přizpůsobit potřebám tržní ekonomiky, předpisům a efektivitě při výrobě. (Ingold, 1980, str.3) Chov sobů má stále v první řadě kulturní význam, ale obvykle vyžaduje i jiný příjem. Modernizace, jako například využívání vrtulníků, mobilních a GPS zařízení Samém výrazně pomáhá. Prostřednictvím exportu sobího masa se Sámové zapojují do globální ekonomiky, což jim také zvyšuje stupeň sebeurčení a soudržnosti. Negativní stránky globalizace zahrnují značnou frustraci z odklonění se od šetrného přístupu k životnímu prostředí na úkor udržitelného kapitalismu. Rovněž se snižuje potřeba místních pracovních sil, kdy zisk a efektivita výroby je důležitější než tradiční způsob chovu sobů a jiných prací. V konkurenčním globálním prostředí, chov sobů není tak ziskový jako další sektory, a navíc stát nepodporuje mladých majitelů sobů dostatečně, proto se někteří věnují jiným povoláním a odcházejí ze své tradiční vlasti.

Poptávaný respondent Antti a jeho rodina se po prarodičích věnují podnikání se sobím stádem, které je zaměřen hlavně na zpracování a prodej masa a masných výrobků. Využívání modernizace při podnikání se sobím stádem aktivně vítají, práci jim to výrazně usnadňuje, ale stále se jedná o namáhavou celoroční práci a péči. Otázky směřující na počet sobů ve stádě působí na Sámy netaktně a mohou se cítit nekomfortně, protože to vnímají jako dotazování o velikosti jejich majetku.

7.2.2. Urbanizace

V současnosti žije mnohem více Sámů v hlavním městě Finska, Helsinkách, než v kterémkoli jiném městě jejich arktické domoviny, což značí určité potíže při zachování jejich jazyka, kultury a identity. Nejčastější důvody pro stěhování se do velkých měst je studium, zaměstnání, vyšší platové ohodnocení jakož i vyšší životní úroveň s možností přechodu ze zemědělského způsobu života k jiným pracovním možnostem. Dalším důvod je i samotný fakt, že Sámové ovládají finský jazyk, proto ani ten není překážkou pro práci nebo studium mimo Sápmi. V roce 1988 vznikla v Helsinkách nepolitická organizace Sámů žijících v Helsinkách, City Sámi ry, která se věnuje podpoře sámské kultury prostřednictvím pořádání akcí, seminářů a workshopů pro všechny, který o to mají zájem. Jako většina sámských organizací, ani tato není výjimkou a podílí se na zvyšování

povědomí o sámské kultuře prostřednictvím turistického servisu. Mimo jiné tvoří útočiště Sámem žijícím právě mimo své tradiční oblasti, připomíná jim jejich kulturní, právní a ekonomická práva a také napomáhá soudržnosti a sounáležitosti. Pod záštitou tohoto centra vzniklo v roce 2013 Máttabiegga, což znamená hnízdo jazyka a slouží k revitalizaci jazyka Sámů pro děti od jednoho do šesti let. Obě instituce jsou financovány a podporovány Ministerstvem vzdělávání a kultury ve Finsku.

Respondentka Rikka žije v Inari od svého narození. Už během střední školy se aktivně zapájí do edukačních kurzů v Sámském vzdělávacím institutu. V blízké době se chystá studovat na univerzitě v Oulu, co vnímá pozitivně ale z jistého pohledu i negativně. Ve městě Inari se aktivně zapojuje v prezentování sámské kultury, také se v dané lokalitě nachází celá její rodina a budoucí manžel. Protože nikdy nežila mimo Inari, soudí, že to bude pro ni určitě velmi těžké adaptovat se na život ve velkém městě, protože Oulu je druhé největší město ve Finsku. S jistotou ale tvrdí, že přechodný pobyt na univerzitě neovlivní její vize do budoucna. Už nyní se snaží věnovat malým sámským dětem v předškolním věku jako vychovatelka a v budoucnu chce s tím dál pokračovat. Protože je i nejstarší dcerou (její setra má 4 roky) s manželem musí pomáhat jí otci se sobím stádem a podnikáním.

7.2.3. Asimilace

Největší rozdíly mezi Sámy a majoritním národem tvořilo hlavně nepochopení a vzájemná intolerance a neakceptace jeden druhého. Sámové byly majoritní skupinou vnímány jako necivilizované a nevzdělané, bez hodnot a kultury, proto se jim procesy asimilace snažili vnutit hodnoty své kultury. Kultura Sámů ale nezanikla ale tvrdá asimilační politika způsobila určité výkyvy a změny v jejich etnické identitě. Nejsilnější asimilační procesy probíhaly v Norsku, na území Finska byla situace mírnější. Ve Finsku byla asimilační politika zaměřená hlavně na internátní školy. Postoje Sámů ke své kultuře a etnické identitě se v současné době liší. Někteří mají vysloveně odmítavý postoj nebo jsou až protisámsky naladěni, některý jsou zase hrdí na svou identitu, brání se integraci a požadují právo na autonomii a jiný jsou zas lhostejný a v konečném důsledku jim nevádí, zda jsou vnímány jako Sámové nebo Finové. (Solbakk 1990, 40)

7.3. Enviromentální

7.3.1. Globální oteplování

V severním Finsku postupuje změna klimatu rychleji než na jihu. Do roku 2040, by se teplota měla zvýšit o dva stupně ve srovnání s koncem 20. století. Zejména v zimě teplota v severním Finsku roste rychleji ve srovnání s teplotou v jižní části Finska. Kromě toho, očekává se i častější déšť, přičemž počet zasněžených dnů se bude s největší pravděpodobností snižovat přibližně o 20 až 30 %. (Roto, 2006)

Obrázek 6 – Průběh krmení sobího stáda



zdroj: vlastní zpracování

Respondent Antti v rozhovore uvedl, že mění se klimatické a meteorologické podmínky na severu již mají a budou mít velký význam pro Sámy a chov sobů. Vzhledem k tomu, že sníh přichází později v sezóně, lišejníky, hlavní zimní potrava pro soby, zamrznou ještě před tím, než jsou pokryty ochrannou vrstvou sněhu, což způsobuje nedostatek potravy. Kromě toho, mění se klimatické podmínky brání dostupnosti potravin. Mráz, který následuje po teplejším počasí a déšť zmrazí povrch sněhu, což znemožní pastvu na dlouhé období. Obtíže při dodávce živin oslabuje populaci sobů, což způsobuje finanční ztráty Sámem, který se věnují chovu. Pokud jde o příjmy, ty nejsou tak důležité, jak jejich kulturní význam ve vztahu k etnické skupině Sámů. Kromě současného podnikání se sobím stádem, sobi hrály významnou roli v sámském duchovním životě a

vyvíjení jazyka. Velikost sobího stáda představuje určité duchovní i materiální bohatství chovatele.

Spolu se změnou klimatu, budou Sámové nuceni migrovat dále na sever. Náhle měnící se povětrnostní podmínky mohou ohrozit i úrodu bobulí. Změny klimatu zhoršuje rozmanitost přírody a oslabuje populaci sobů, způsobuje znečištění a další problémy životního prostředí. Budoucnost chovu sobů, lov a sběr lesních plodů bude také ovlivněn vegetační zónou. Očekává se, že v severním Finsku růst lesní vegetace poroste rychleji než dříve. Zatím nenastalo využívání lesa pro obě potřeby lesnictví a pasení sobů, neboť podle názoru Sámů, les, který byl použit pro finanční účely nenabízí potravu pro soby. Kromě toho, pomalý růst lišejníků mohou předjíždět jiné druhy rostlin, které jsou pro výživu sobů nevhodné. (Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma, 2006)

Ačkoli většina Saamů se živí z jiných zdrojů obživy než z tradičních řemesel, jejich zachování je nejen finančně, ale i kulturní důležité. Proto musí být kulturní tradice udržované spolu s tradičními řemesly. Rozmanitost trhu pomáhá při přizpůsobení se změně klimatu. Tradiční řemesla, jako je chov sobů, rybaření, lov a sběr lesních plodů jsou závislé na využívání přírodních zdrojů. Sámská kultura ve své současné podobě může být ohrožena, pokud tradičním způsobem obživy ztratí svou ziskovost. Proti snížení emisí. bojuje také Sámský parlament. (Sámediggi, 2002)

8. Závěr

Je obdivuhodné, co za poslední desetiletí Sámové, jako jediný původní národ, dokázali. I když jejich identita zůstala poznamenána kolonizací a násilnou asimilací, jejich práva nebyli nikdy tak ucelené a rovnocenné s majoritní společností, než jsou v současné době. Vzhledem k otázce vytyčené v cíli práce se podařilo prostřednictvím vybraných technik sběru dat zjistit odpovědi na všechny a ozřejmit danou problematiku.

Hlavním prvkem etnické identity Sámů je v první řadě hluboký, slovy nepopsatelný vztah k přírodě a způsob, jak se Sámové dokáží na měnící se přírodní podmínky asimilovat. Náboženství, kultura, umění a celkový způsob života Sámů byl od základu propojen s přírodou a živočichy, zejména se sobi. Nezměněným faktem zůstalo, že sob má pro sámské etnikum neocenitelnou hodnotu, a to v rovině symbolické ale i praktické. Dalším důležitým prvkem etnické identity je jazyk. V rámci přeměny jazykové situace v Sápmi, je možné demonstrovat, že sámština prožívá reciproční efekt, protože v minulosti byli Sámové nuceni se za svůj původní jazyk stydět a finštinu přijímat jako svůj národní jazyk. V současné době se vzdělávací instituce snaží o přesný opak, než to bylo v minulosti, což se dá chápat jako paradox, protože v té době bylo vzdělání prostředkem asimilace a vytrhávání původního jazyka Sámů. Právě současná revitalizace jazyka pomáhá sámštině se jednak dostat do učebních osnov a zároveň se stát předmětem veřejného zájmu.

V rámci národnostních rozdílů, kterými se Sámové odlišují od majoritní společnosti patří politický aspekt mezi ty nejdůležitější. Založením sámského parlamentu se Sámům sice nepodařilo získat úplnou samostatnost, ale za to získali určitou autonomii konzultacemi v oblastech těžební licence, sámského vzdělávání a služeb a využívání sámského území pro státní účely. To dodalo samém mnohem větší pocit hrdosti a příslušnosti ke své identitě. Aktuálním tématem, kterým se sámský parlament momentálně zabývá, je kompromis se statusem vlastnictví půdy.

Proces globalizace se tak, jak celého světa dotýká i sámské komunity. Kromě klasického chápání ekonomické globalizace, je pro dané etnikum důležitější zmínit

kulturní globalizaci, která se přímo dotýká jemné transformace tradic a celkové kultury. Největší projevy tohoto fenoménu můžeme pozorovat v procesu modernizace při tradičním způsobu chovu sobů, kde jsou využívány moderní technologie a nové postupy přinášející vyšší efektivitu.

S globalizací současně přichází urbanizace, která v první řadě znamenala masivní přesuny obyvatelstva z venkova do měst. Jedním z důvodů způsobujících tuto změnu byl primárně přechod od agrární k průmyslové výrobě a také rozvoj měst, který si vyžadoval poptávku po pracovní síle z okolních oblastí. Sámové hodnotí tyto změny pozitivní a těší se možnostem pracovních příležitostí, což znamená, že se do míst přesouvají nejen jednotlivci, ale i celé rodiny. Na základě těchto výsledků lze zhodnotit, že urbanizace je pozitivní, protože v městech se nacházejí komunity, které udržují tradiční sámskou kulturu živou.

V případě Sámů nemůžeme mluvit o asimilaci jako o jednolitém celku, protože začala probíhat v různých oblastech a s určitým časovým odstupem. Hlavním cílem asimilace bylo sámskou komunitu přetransformovat do kultury majoritní společnosti, která Sámy považovala za podřízenou a primitivní. Výsledkem tohoto asimilačního procesu je stav, že určitá část sámského obyvatelstva zanevřela na své tradice a kulturu a majoritní společnost považuje za svou národní identitu. Na druhé straně se druhá skupina cítí negativně ovlivněna asimilací, která v nich naopak upevnila ještě intenzivněji národnostní cítění.

Etnický turismus je možné považovat za nejmarkantnější proměnu etnické identity Sámů. První změny začaly přicházet se zvýšeným počtem turistů. Finská oblast Sápmi za relativně krátkou dobu zaznamenala obrovské zvýšení počtu turistů, načež obyvatelé této oblasti museli rychle a efektivně reagovat. Vystavěla se nová kulturní a vzdělávací centra, která kromě finančních výnosů znamenala vytváření nových pracovních míst pro sámskou komunitu a tím zvyšování jejich vzdělanosti, protože výkon uvedené práce vyžaduje kvalifikovanou pracovní sílu v oboru. Dále je podstatné zmínit, že sámská kultura tímto způsobem nabývá mezinárodní rozměr a tím se problematika stává předmětem celosvětového zájmu. Kromě těchto pozitivních přínosů je však třeba podotknout, že zvýšení turismu se sebou přineslo i určitá negativa. Rychlé zvýšení zájmu Sámové sice

zvládají, ale museli tomu přizpůsobit i své tradiční postupy při výrobě řemeslných výrobků či při velikosti sámského stanu lavvu. Komercializace sámské kultury částečně zapříčinila, že nereflexuje současný kulturní stav této komunity. Většinou se turistům předkládá to, co už předem očekávají.

Poslední, ale neméně podstatnou změnou je klima a s ní spojené důsledky globálního oteplování. Postupné oteplování Sápmi oblasti se dotýká hlavně chovatelů sobů. Tím, že zimy přicházejí později a náhle, obživa pro sobí stáda obvykle zamrzne a je nepoživatelná. Proto jsou pastýři nuceni se se svými stády přesouvat do severních oblastí. Úbytek sněhu se však může dotknout i turismu, a to tak, že se stále více a více bude muset využívat umělé zasněžování a tím to zvýší náklady na údržbu a provoz. Vzhledem k široké tematičnosti práce není možné danou problematiku vymezit v rámci rozsahu této bakalářské práce.

9. Seznam literatury

BUTLER, Richard a Thomas. HINCH. *Tourism and indigenous peoples: issues and implications*. Burlington, Mass.: Butterworth-Heinemann, c2007. ISBN 978-075-0664-462.

EDITED BY LÉO-PAUL DANA, Robert B. Anderson. *International Handbook of Research on Indigenous Entrepreneurship*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2007. ISBN 9781781952641.

EDITED BY MICHAEL HITCHCOCK a VICTOR T. KING AND MICHAEL J. G. PARNWELL. *Tourism in Southeast Asia: challenges and new directions*. [New ed.]. Copenhagen: NIAS Press, 2009. ISBN 9788776940348.

GASKI, Harald. *Sami culture in a new era: the Norwegian Sami experience*. Seattle, WA: Distributed in North America by the University of Washington Press, 1997, 223 s. ISBN 82-737-4354-3.

GELLNER, Ernest (Arnošt). *Národy a nacionalismus*. Praha: Hřibál, 1993. ISBN 9788090089297.

GRABURN, Nelson H. H. *Ethnic and tourist arts: cultural expressions from the fourth world*. Berkeley: University of California Press, c1976. ISBN 05-200-2949-6.

HELANDER J. Suomen saamelaisväestö ja heidän elinkeinonsa. Sámi Instituutta. DIEĐUT 1991:2:26,35. Finnish.

HELANDER, Elina et al. *Awakened voice: the return of Sami knowledge*. Guovdageaidnu: Nordic Sami Institute. 1996, ISSN 0332-7779

HINGAROVÁ, Vendula, Alexandra HUBÁČKOVÁ a Michal KOVÁŘ. *Sámové: jazyk, literatura a společnost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, 422 s. Uralica, sv. 1. ISBN 978-808-6818-993.

JENTOFT, Svein, Henry. MINDE a Ragnar NILSEN. *Indigenous peoples: resource management and global rights*. Delft: Eburon, 2003. ISBN 905166978X.

JULKU, K. *European Origin of the Finns and their Relation to the Indo-Europeans*. The Mankind Quarterly 63:2 (2002): 183-191.

KARLKLINS, Rasma, and Roger Peterson. 1993. *Decision Calculus of Protesters and Regimes: Eastern Europe 1989*. The Journal of Politics 55: 588-614.

- KULONEN, U.-M., Seurujärvi-Kari, I. and Pulkkinen, R. (eds.) (2005), *The Saami – A Cultural Encyclopaedia. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia)*. Helsinki: SKS.
- LANFANT, Marie-Françoise., John B. ALLCOCK a Edward M. BRUNER. *International tourism: identity and change*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, 1995. ISBN 9780803975125.
- LEHIRANTA J, Seurujärvi-Kari I. 1992. Saamelaiset. In: Laakso J. (ed.). *Uralilaiset kansat. Tietoa Suomen sukukielistä ja niiden puhujista*. WSOY 1992:123–55. [The Sami]. Finnish.
- LEHTIRANTA, J. Seurujärvi-Kari I. 1992. Saamelaiset. In: Laakso J. (ed.). *Uralilaiset kansat. Tietoa Suomen sukukielistä ja niiden puhujista*. WSOY 1992:123–55. [The Sami]. Finnish.
- LEHTOLA, Veli-Pekka. *The Sámi people: traditions in transition*. Rev. 2nd ed. Fairbanks: University of Alaska Press, c2004. ISBN 9781889963754.
- LEWIN, T. *History of the Skolt Lapps. A literary Study*. Proceedings of the Finnish Dental Society. 1971;67 (I):13-23.
- LUNDMARK, Lennart (1998) *Så länge vi har marker: Samerna och staten under 600 år*, Rabén Prisma, Stockholm.
- MACCANNELL, Dean. *Empty meeting grounds: the tourist papers*. New York: Routledge, 1992. ISBN 9780415056939.
- MAJEROVÁ, Věra a Emerich MAJER. *Kvalitativní metody v sociologii venkova a zemědělství*. V Praze: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta ve vydavatelství Credit, 2005. ISBN 802130507x.
- MAREK, Václav. *Staré laponské náboženství*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2009, 285 s. Uralica, 2. ISBN 978-808-7378-151.
- MOROTTAJA M. *The Inari Samis*. [cit. 2017-03-10]. Dostupné z: <http://www.samimuseum.fi/anaras/english/yleistietoa/yleistietoa.html>
- PENNANEN, Jukka et al. *Siiddastallan: from Lapp communities to modern Sami life*. Inari: Siida Sámi Museum, 2003, Publication of the Inari Sámi Museum, no. 5. ISBN 95-197-8454-3
- PETTERSON, Robert. *Sami tourism in northern Sweden: supply and demand and interaction*. Umea: Faculty of Social Sciences, 2004, ISBN 91-974-6572-0. Disertační práce. Umea University.

- PICHANIČ, Mikuláš. *Mezinárodní management a globalizace*. Praha: C.H. Beck, 2004. C.H. Beck pro praxi. ISBN 807179886x.
- RASMUSSEN, Nelly. *Děti severských šamanů: cestopis*. Rudná u Prahy: Fleur, 1995, 223 s. ISBN 80-900-6160-5.
- ROTHSCHILD, Jacob *Etnopolitika*, in: *Etnos i politika: Khrestomatia*, ed. by A.A. Prazauskas, Moscow, 2000, str. 106
- Sami parliament. Sami statistics 2011.
- SILLANPÄÄ, Lennard: *Political and administrative responses Sami self-determination. A comparative study of public administrations in Fennoscandia on the issue of Sami land title as an aboriginal right*. Helsinki, 1994.
- SMITH, Anthony D.: *National Identity*. Harmondsworth: Penguin Books, 1991.
- SOLBAKK, Aage et al. The Sami people. Karasjok [Norway]: *Sámi instituthta*, 1990. ISBN 82-737-4061-7.
- SOROS, George on globalization. Updated ed. New York: PublicAffairs, 2004. ISBN 1586482785.
- STEFAN GOSSLING AND JOHAN HULTMAN. *Ecotourism in Scandinavia lessons in theory and practice*. Wallingford: CABI, 2006. ISBN 9781845931377.
- ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin. Možnosti zachování a revitalizace*. Praha: SLON, 2009. ISBN: 978-80-86429-83-0.
- THOMAS W. Simon. *Ethnic identity and minority protection: designation, discrimination, and brutalization*. Lanham, Md: Lexington Books, 2012. ISBN 0739149806.
- TODAL, Jon. *Minorities With a Minority: Language and the School in the Sami Areas of Norway* *Language, Culture and Curriculum* 11 (1998): 354-366.
- VARNEDOE, Kirk. *Northern Light: Nordic Art at the Turn of the Century*. New Haven: Yale University Press, 1988.
- VIKEN, Arvid. *Tourism and Sámi Identity: An analysis of the Tourism-Identity Nexus in a Sámi Community*. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 2006, roč. 6, č. 1, s.-7-24
- VORREN, Ørnulv a Ernst MANKER. *Lapp life and customs*. London: Oxford University Press, 1962.
- Yli-Kuha K (1998). *The Sámi*. 15 March 2001.
- Zákon č. 974/1995, *The Act on the Sámi Parliament*. In: Finsko, 1995.

10. Seznam map, obrázků a tabulek

Mapa 1 - území Sápmi ve Finsku, [online]. [cit. 2017-03-12],	15
Obrázek 1 - Sobí stádo v okolí Inari	28
Obrázek 2 - Aurora v Inari, 2016	29
Obrázek 3 - Inari Sami národní oděv	31
Obrázek 4 - Kulturní centrum Sajos, sídlo sámského parlamentu v Inari.....	33
Obrázek 5 - Kulturní centrum Sajos, obchod se sámskými výrobky	45
Obrázek 6 - Průběh krmení sobího stáda.....	50
Tabulka 1 - Přehled pozitivních a negativních druhů vlivů turismu na prostředí.....	44